

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 10 sierpnia 2022 r.

Poz. 5874

UCHWAŁA NR XL/295/2022 RADY GMINY PĘPOWO

z dnia 29 czerwca 2022 r.

w sprawie przyjęcia Programu opieki nad zabytkami gminy Pępowo na lata 2022-2025

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz.559 ze zm.) oraz art. 87 ust. 1, 3, 4 i 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U z 2021 r., poz. 710 ze zm.) Rada Gminy Pępowo – na wniosek Wójta Gminy Pępowo oraz po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu – uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji Program opieki nad zabytkami gminy Pępowo na lata 2022-2025, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Pępowo.

§ 3. 1. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

2. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady Gminy Pępowo
(-) Zenon Rogala

Załącznik do uchwały
nr XL/295/2022 Rady Gminy Pępowo
z dnia 29 czerwca 2022 r.

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY PĘPOWO
NA LATA 2022-2025**

PĘPOWO 2022

SPIS TREŚCI	str.
Wstęp.....	4
1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....	5
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	11
3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	12
4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	13
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	20
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	20
5.1.1. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2030.....	20
5.1.2. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030.....	22
5.1.3. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	23
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	25
5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego	25
5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	26
5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego.....	28
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	30
6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków.....	30
6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	31
6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	35
6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe).....	36
6.5. Zabytki archeologiczne.....	36
6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	37
6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej.....	37
6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.....	37
6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....	42
7. Dziedzictwo niematerialne.....	44

8. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	48
8.1. Uwarunkowania wynikające ze <i>Strategii Rozwoju Gminy Pępowo</i>	48
8.2. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy</i>	48
8.3. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.....	58
8.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	61
8.5. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	62
9. Charakterystyka i ocena stanu zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.....	62
10. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie.....	76
11. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	78
11.1. Gminna ewidencja zabytków.....	78
11.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	79
11.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	80
11.4. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.....	81
11.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.	81
12. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	86
13. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	87
14. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	88

Wstęp

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka. Stanowi ono dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Zawiera w sobie wszystkie skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi a otoczeniem na przestrzeni dziejów. Dziedzictwo kulturowe jest narodowym dobrem i stanowi winno istotny fragment działalności społeczeństwa obywatelskiego. Jako dzieło człowieka ma charakter uniwersalny lub lokalny. W jednym i drugim przypadku jest predysponowane do odegrania zasadniczej roli w polityce regionalnej państwa oraz działalności samorządowych regionów i subregionów. Muszą one uznać potrzebę ochrony historycznych wartości regionów oraz pielęgnowanie tradycji lokalnych za podstawowy warunek tożsamości społecznej. Dziedzictwo bowiem tworzy i rozwija poczucie narodowej tożsamości i bezpośredniego związku człowieka z krajem, regionem, miejscowością. Dziedzictwo kulturowe jest podstawowym warunkiem trwania społeczności lokalnych, a zarazem stanowi atrakcyjny produkt rynkowy i czynnik rozwoju gospodarczego. Zmieniająca się rzeczywistość społeczna i ekonomiczna oraz wolny rynek gospodarczy stwarzają poważne niebezpieczeństwo dla wszystkich składników dziedzictwa kulturowego. Zatem konieczne jest znalezienie kompromisu pomiędzy kanonami ochrony, a wymogami życia i prawami ekonomii, mając na uwadze, że mieszkańcy gminy są spadkobiercami i depozytariuszami ukształtowanego w długim procesie historycznym dorobku kulturowego poprzednich pokoleń. Należy więc pamiętać, że dziedzictwo kulturowe podlega ochronie i powinno być obejmowane jak najszerszymi formami zabezpieczeń, gdyż właśnie w oparciu o elementy własnego dziedzictwa jednostka identyfikuje się z daną społecznością, jej wartościami i celami, może aktywnie się w niej rozwijać. Wobec tego niezwykle ważne jest rozumienie dziedzictwa i traktowanie dziedzictwa jako wartości nadrzędnej, ponadczasowej, niezależnej od tego, kto był jej twórcą, właścicielem czy opiekunem.

Ochronę zabytków definiuje się jako ogół działań mających na celu zapewnienie zabytkom: trwania *dum mundus durat* (jak długo będzie istniał świat); uczestnictwa w kształtowaniu świadomości indywidualnej i społecznej; wypełniania roli składnika współkształtującego środowisko człowieka. Zabytki są bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia, a ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem

w ważnym interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki.

Ochrona dziedzictwa kulturowego gminy Pępowo związana jest z jego interpretacją oraz efektywnym zarządzaniem jego zasobami zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju. Dziedzictwo bowiem, jako wspólne dobro i czynnik prorozwojowy, ma służyć współczesnym i przyszłym pokoleniom. Konstytucyjny obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego spoczywa na administracji państwa, na samorządzie terytorialnym, na właścicielach lub użytkownikach zasobów oraz na wszystkich uczestnikach procesów społecznych, edukacyjnych, artystycznych, naukowych czy gospodarczych. Dziedzictwo kulturowe gminy jest jej wartością, która zauważona i odpowiednio wyeksponowana w strategiach i planach, może zostać wykorzystana w procesach rozwoju regionalnego.

Program opieki nad zabytkami gminy Pępowo na lata 2022-2025 jest programem dotyczącym realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego gminy, określa jego zasoby i podstawowe kierunki działań dla zachowania i poprawy jego stanu zachowania oraz wskazuje prawne uwarunkowania jego ochrony, służąc także szeroko pojętej współpracy między poszczególnymi podmiotami odpowiedzialnymi za obiekty zabytkowe.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Pępowo administracyjnie należy do województwa wielkopolskiego. Położona jest w jego południowo – zachodniej części. Posiada status gminy wiejskiej i stanowi jedną z siedmiu gmin tworzących powiat gostyński, zajmując 10,7% powierzchni powiatu. Ośrodkiem administracyjnym gminy jest jej największy ośrodek osadniczy - miejscowość Pępowo, z ok. 1900 mieszkańcami, o średniowiecznym rodowodzie, położona w centrum gminy nad rzeką Dąbroczną, rozlokowana przy drodze powiatowej relacji Krobia – Kobylin, w odległości ok. 16 km na południowy wschód od stolicy powiatu, miasta Gostynia. W latach 1975 - 1998 gmina administracyjnie należała do ówczesnego województwa leszczyńskiego.

Gmina zajmuje obszar 86,71 km², w tym użytki rolne pochłaniają ok. 71%, stąd funkcją wiodącą gminy jest rolnictwo, a tereny leśne, położone głównie w południowej i północnej części, zajmują 20,9% powierzchni gminy i jest to najwyższy wskaźnik lesistości wśród gmin powiatu. Gmina Pępowo należy do

obszarów słabo zaludnionych, według stanu na 31.12.2020 r. zamieszkiwana była przez 6 016 osób, stanowiąc ok. 8 % ogółu mieszkańców powiatu. Gęstość zaludnienia wynosi 69 os./km² i jest niższa od średniej powiatowej i wojewódzkiej. Strukturę osadniczą tworzy 13 sołectw: Babkowice, Czeluścin, Gębice, Kościuszkowo, Krzekotowice, Krzyżanki, Ludwinowo, Magdalenki, Pasierby, Pępowo, Siedlec, Skoraszewice, Wilkonice, obejmujących 15 miejscowości. Gmina sąsiaduje z sześcioma gminami, które administracyjnie należą do trzech powiatów:

- od zachodu z gminą Krobia, w powiecie gostyńskim,
- od północy z gminą Piaski, w powiecie gostyńskim,
- od północnego wschodu z gminą Pogorzela, w powiecie gostyńskim,
- od wschodu z gminą Kobylin, w powiecie krotoszyńskim,
- od południowego wschodu z gminą Jutrosin, w powiecie rawickim,
- od południowego zachodu z gminą Miejska Górka, w powiecie rawickim.

Jednostki osadnicze gminy łączy sieć tylko dróg lokalnych; 14 odcinków dróg powiatowych o długości ok. 65 km i 22 drogi gminne – ok. 76 km. W części południowej gminy przebiega dwutorowa linia kolejowa relacji Głogów – Leszno – Ostrów (Łódź Kaliska).

Według regionalizacji fizycznogeograficznej Polski prof. Jerzego Kondrackiego, obszar gminy położony jest w granicach prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego, w makroregionie Nizina Południowowielkopolska, w mezoregionie Wysoczyzna Kaliska, której tereny od wieków są intensywnie użytkowane rolniczo. Mało urozmaiconą rzeźbę terenu gminy, wykształconą w czasie zlodowacenia środkowopolskiego, stanowi zdenudowana, falista wysoczyzna morenowa nachylona generalnie z północy na południe od około 130 m n.p.m. na północy do 113-115 m n.p.m. na południu, gdzie występują również dwa pagóry czołowomorenowe (rejon Skoraszewic). Południkowo przecina ją dolina rzeki Dąbroczni, mającej swoje źródło w północnej części gminy i odpowiadającej wraz ze swoimi dopływami za odwadnianie większości terenów gminy, należącej do zlewni Baryczy. Gmina jest mało zasobna w kruszywa naturalne. Na jej terenie występują udokumentowane złoża pisków i żwirów, których eksploatacja na potrzeby lokalne została zakończona.

Badania archeologiczne i pozyskane artefakty potwierdzają, iż tereny gminy były miejscem osadnictwa od czasów prehistorycznych. Intensyfikacja osadnictwa nastąpiła w czasach średniowiecznych i w okresie nowożytnym. Pierwsza wzmianka o Pępowie (pierwotnie nazywane Pampowo), jako osadzie

należącej do arcybiskupstwa gnieźnieńskiego i przynależnej do parafii w Krobi, pochodzi z 1136 r. Do końca XVI w. część wsi znajdowała się w dobrach kapituły gnieźnieńskiej, druga część w rękach Pampowskich. W 1267 r. odłączono Pępowo i okoliczne wsie od parafii krobskiej i utworzona została odrębna parafia. Prawdopodobnie wówczas na lewym brzegu Dąbroczni pobudowana została przez kapitułę gnieźnieńską pierwsza świątynia drewniana pod wezwaniem św. Andrzeja Apostoła. Dokument z 1286 r. mówi o miejscowym księdzu „rector ecclesiae in Chocieszce”, co wskazuje, iż świątynia została wzniesiona w Chocieszewicach graniczących z Pampowem, które obejmowało część ziem należących do miejscowości Chocieszewice. Obecne Pępowo składa się z dawnego Pampowa i Chocieszewic (połączone na pocz. XX w.). Pierwszym potwierdzonym źródłowo w 1424 r. właścicielem Chocieszewic był Janusz z Chocieszewic. W rękach jego rodu dobra znajdowały się przez cały XVI w., chociaż równolegle pojawiają się jako właściciele Siedleccy herbu Odrowąż. W 1444 r. jako właściciela części Pępowa wymienia się Peregryna Pampowskiego. Z tego rodu najbardziej znanym przedstawicielem jest ur. ok. 1450 r. w Pępowie Ambroży Pampowski herbu Gozdawa – starosta generalny Wielkopolski, wojewoda sieradzki, związany z dynastią Jagiellonów - który w 1491 r. otrzymał majątek pępowski od stryjecznego brata Benedykta. Ambroży Pampowski zmarł w 1510 r. Pod koniec XVI w. po śmierci ostatniego przedstawiciela z rodu Pampowskich właścicielem wsi został Melchior Konarzewski, któremu Anna Siedlecka wniosła w posagu Chocieszewice i Pępowo. Spadkobiercy M. Konarzewskiego - Andrzej, Wojciech, Adam – posiadali dobra do końca XVII w., chociaż w latach 1682-85 wydzierżawione były Janowi Opalińskiemu, zaś w roku 1693 r. – Janowi Boczkowskiemu. Na początku XVIII w. Weronika Konarzewska wniosła w wianie majątność Maciejowi Mycielskiemu h. Dołęga, chorążemu poznańskiemu. Następnym właścicielem był ich syn Józef Mycielski, starosta koniński. Po jego śmierci właścicielem w drodze spadku został Michał Mycielski, po nim zaś w 1815 r. syn Teodor. Syn Teodora, Ignacy Mycielski pod wpływem nacisków finansowych i politycznych władz pruskich w roku 1876 sprzedał Chocieszewice i Pępowo księciu Wilhelmowi Radziwiłłowi z Berlina, który z kolei w 1881 r. sprzedał je radcy tajnemu Adolfowi von Hansemannowi. Wiadomo, iż w 1885 r. na Pępowo składała się wieś kościelna i folwark, który należał do dóbr w Chocieszewicach. Po A. Hansemannie wspomniane dobra dziedziczył jego wnuk Albrecht, a po jego bezpotomnej śmierci w 1915 r. dobra przeszły w ręce jego siostry Matyldy, żony

Joachima Oertzena. Rodzina Oertzenów przebywała w Pępowie do końca II wojny światowej. W 1946 r. majątek został przejęty przez Skarb Państwa Polskiego.

W wyniku II rozbioru Polski w 1793 r. obszar gminy został przyłączony do Prus i wchodził w skład prowincji Prus Południowych, w roku 1807 włączony został do Księstwa Warszawskiego, a po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. powrócił do Prus, w granicach Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Okres zaborów to również czas wzrostu osadnictwa niemieckiego, którego widowym śladem jest cmentarz ewangelicki w Czeluścinie. W 1919 r. mieszkańcy gminy przystąpili do zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego 1918/1919, w wyniku którego omawiane tereny włączono do odrodzonego państwa polskiego. W czasie II wojny światowej hitlerowski najeźdźca represjonował mieszkańców gminy, wysyłał na roboty przymusowe i do obozów koncentracyjnych, wysiedlił ponad 930 osób, również wielu mieszkańców straciło życie. Ofiary hitleryzmu i bohaterów walk powstańczych upamiętniają m.in. pomniki i tablice memoratywne. Po wyzwoleniu rozpoczął się nowy etap przemian społeczno-gospodarczych w realiach 2 poł. XX w. i początku XXI w. Obecnie podejmowane przez samorząd gminny działania podnoszą atrakcyjność gminy dla mieszkańców, turystów i inwestorów.

Warto dodać, iż tereny gminy związane są z biografią zapisanych w jej historii osób, np.:

- Jan Nepomucen Umiński herbu Cholewa (ur. W 1778 r. w Czeluścinie, zm. 1851 r. w Wiesbaden) – uczestnik insurekcji kościuszkowskiej, generał brygady Armii Księstwa Warszawskiego, uczestnik i przez 1 dzień (23 września 1831) wódz naczelny powstania listopadowego. Po upadku powstania udał się na emigrację do Francji. W 1832 roku był jednym z założycieli Towarzystwa Literackiego w Paryżu. Odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Virtuti Militari.
- Jędrzej Daleki (ur. 01. 04. 1783 r. w Kołaczkowicach – zm. 10.05.1870 r. w Parkowie) - nasz pierwszy chłopski pamiętnikarz, weteran wojen napoleońskich, brał udział w największych bitwach kampanii napoleońskiej, m.in. w słynnej Bitwie Narodów pod Lipskiem, za którą został odznaczony francuskim medalem Św. Heleny. W Krzekotowicach poznał swoją przyszłą żonę Jadwigę. Po powrocie z wojen przez pewien czas mieszkał w Chocieszewicach i Babkowicach, gdzie w 1831 r. urodził się mu syn Jakub. Wspomnienia o wojennych przygodach Dalekiego

spisał i wydał drukiem w 1857 r. Szymon Baranowski - kasjer dóbr chocieszewickich. Przez ostatnie lata życia, od 1861 r. Jędrzej Daleki mieszkał u swojego syna Jakuba, proboszcza w Parkowie, pod Obornikami.

- Stanisława Nadstawek (ur. 24 grudnia 1923 r. w Pępowie, zm. 16 stycznia 1945 r. w Warszawie) – podporucznik WP. Urodziła się w rodzinie Franciszka i Agnieszki Nadstawków, jej ojca – policjanta aresztowano we wrześniu 1939 r. i osadzono w Ostaszku. W kwietniu 1940 r. rodzina została przymusowo wysiedlona do Kazachstanu. W czerwcu 1943 r. Stanisława Nadstawek zgłosiła się na ochotnika do 1 Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki. W sierpniu 1944 r. awansowała do stopnia podporucznika. Zginęła podczas ostrzału warszawskiej Pragi 16 stycznia 1945, pochowana na cmentarzu Bródnowskim. Pośmiertnie została odznaczona Krzyżem Walecznych (1946), jest patronką ulicy, a w latach 1972–2004 była patronką szkoły w Pępowie.
- Konstancja Łubieńska herbu Junosza (ur. 14 lutego 1798 r. w Krzekotowicach, zm. 16 stycznia 1867 r. w Poznaniu) – polska literatka i publicystka, przyjaciółka Adama Mickiewicza. Była zaangażowana w konspiracyjną działalność niepodległościową. Zajmowała się pracą społeczną i literacką. Subsydiowała Towarzystwo Naukowej Pomocy w Poznaniu. W 1842 r. założyła przytułek dla sierot w Marcecinie.
- Stanisław Rostworowski herbu Nałęcz, ps. *Prawdzic, Odra* (ur. 19 grudnia 1888 r. w Krakowie, zamordowany przez hitlerowców 11 lub 12 sierpnia 1944 r. tamże) – generał brygady Wojska Polskiego, pisarz, doktor filozofii, bohater wojenny. Związany z Gębicami, których właścicielem został po zawarciu 25 września 1918 r. małżeństwa z ich dziedziczką – Zofią Mycielską.
- Marian Orłóń (ur. 23 lipca 1932 r. w Ludwinowie, zm. 12 grudnia 1990 r. w Poznaniu) – polski prozaik oraz autor utworów dla dzieci i młodzieży. Ukończył studia na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UAM. Debiutował na łamach czasopism dla dzieci w 1957 roku, publikował m.in. w „Małym Gościu”, „Płomyku”, „Płomyczku” i „Świerszczyku”. Pierwsze opowiadanie „Pisane zielonym atramentem” ukazało się drukiem w 1962 r. W 1981 r. otrzymał nagrodę Rady Ministrów za twórczość dla dzieci i młodzieży.

O przeszłości i dawnych wydarzeniach historycznych tych ziem świadczą liczne miejsca pamięci i pomniki, które wpisane są nie tylko w świadomość

lokalnej społeczności, ale także w krajobraz kulturowy. Należą do nich m. in.:

- ✓ Pomnik Powstańców Wielkopolskich w Pępowie, usytuowany przy skrzyżowaniu ulic Powstańców Wlkp. i St. Nadstawek, poświęcony *"Bohaterskim powstańcom wielkopolskim 1918-1919, męczennikom i bojownikom z faszyzmem 1939-1945 społeczeństwo Ziemi Pępowskiej"*.
- ✓ W Pępowie, obok kościoła, na budynku tzw. „szpitalika” przy ul. Powstańców Wlkp. umieszczona jest tablica pamiątkowa: *W tym domu zorganizowano ruch wyzwolńczy spod jarzma pruskiego w powstaniu wielkopolskim 1918/19.*
- ✓ Na cmentarzu parafialnym przy ul. Stanisławy Nadstawek znajduje się pomnik z figurą Serca Jezusowego ku czci ofiar I i II wojny światowej, wojny polsko-bolszewickiej i pomordowanych na Wschodzie. Odrębna tablica poświęcona jest księdzu Stanisławowi Płaczkowi – wikariuszowi parafii pępowskiej, zamordowanemu w roku 1940 w Dachau.
- ✓ Tablica pamiątkowa na budynku, w którym urodziła się Stanisława Nadstawek, patronka ulicy. Tekst inskrypcji: *„W tym domu w dniu 24 grudnia 1923 roku urodziła się Stanisława Nadstawek podporucznik Ludowego Wojska Polskiego poległa 17 stycznia 1945 roku przy wyzwaniu stolicy”*.
- ✓ W centrum Pępowa upamiętniono „Kamieniem Pamięci i Wdzięczności” rodziny Konarzewskich i Mycielskich – fundatorów świątyń i dzieł sztuki sakralnej w Pępowie, na Świętej Górze oraz w Skoraszewicach.
- ✓ W centrum Pępowa usytuowany jest znacznej wielkości pomnik pary rumaków, symbolizujący bogactwo wsi słynącej z wielowiekowej tradycji hodowli koni. Wzmianki na ten temat zamieszczone są w testamencie Adama Konarzewskiego z 1670 r. i Józefa Mycielskiego z 1791 r.
- ✓ Na ścianie pałacu w Gębicach znajduje się tablica poświęcona generałowi Stanisławowi Rostworowskiemu, ostatniemu przedwojennemu właścicielowi, a w przypałacowym parku znajduje się pomnik poświęcony Ludwikowi Mycielskiemu, urodzonemu w Chocieszewicach, poległemu w powstaniu styczniowym 1863 roku.
- ✓ W Skoraszewicach przed budynkiem Szkoły Podstawowej im. Powstańców Wielkopolskich odsłonięto pomnik poświęcony pamięci

uczestników powstania wielkopolskiego 1918/1919, którzy urodzili się lub mieszkali w tej wsi oraz personelowi skoraszewickiego szpitala. Na tablicy wymieniono nazwiska 23 osób.

- ✓ W Skoraszewicach usytuowany jest we wschodniej części parku „Pomnik poświęcony ofiarom I i II wojny światowej oraz wojny polsko-bolszewickiej”.
- ✓ Na fasadzie skoraszewickiego kościoła znajduje się tablica poświęcona ks. proboszczowi Stefanowi Radzkiemu – męczennikowi z Dachau.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – tradycja, obrzędy, muzyka ludowa, postaci i zdarzenia historyczne - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Pępowo na lata 2022-2025* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021, poz. 1372 ze zm.).

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r., poz. 710 ze zm.), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32 ust.1 pkt 3 i ust. 2),
- f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33

ust. 1 i 2),

g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71 ust. 1 i 2)

h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81),

i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1).

j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87 ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r., poz. 710 ze zm.)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Użyte w art. 3 ustawy określenia oznaczają:

1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo

- minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomości, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
 - 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
 - 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
 - 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
 - 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
 - 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
 - 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
 - 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
 - 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
 - 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
 - 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
 - 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków

wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;

15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi,

układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, działami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

1) wpis do rejestru zabytków,

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,

2) uznanie za pomnik historii,

3) utworzenie parku kulturowego,

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zgodnie z art. 36 ust. 1, pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych

- przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
 - 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
 - 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
 - 5) prowadzenie badań archeologicznych;
 - 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
 - 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
 - 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
 - 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
 - 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16 b i 16 c ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust.1;
 - 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;
 - 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa można prowadzić prace konserwatorskie i restauratorskie oraz badania konserwatorskie na podstawie pozwolenia wydanego przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego.

Tryb wydawania pozwoleń na prace przy zabytkach określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r., poz.

81).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r., poz. 1372 ze zm.)

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021, poz. 1973 ze zm.)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021, poz. 1098 ze zm.)

Zgodnie z art. 83 a ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2021 r., poz. 741 ze zm.)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorzady obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tj. Dz. U. z 2021 r., poz. 1899)

Ustawa określa, w art. 13 ust 4, iż pozwolenia wojewódzkiego

konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa. Zgodnie z art. 13 ust. 5 sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr z 2021 r., poz. 2351 ze zm.)

Art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należyłym stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni od dnia doręczenia; niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Art. 67 ust. 1. 2-4.

Jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, organ nadzoru budowlanego wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu. Przepisu tego nie stosuje się do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków. W stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzję o rozbiórce organ nadzoru budowlanego wydaje po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2021 r., poz. 401 ze zm.)

Na podstawie art. 7 ust.1 pkt 6 grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, zwolnione są od podatku od nieruchomości.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2030

Strategia rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 przyjęta została Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.

W dokumencie wskazano konieczność pełniejszego wykorzystania wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego. Głównym celem *Strategii* jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Cel główny realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe, z których cel 2. „Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich” zawiera działania ukierunkowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału kultury i zasobów dziedzictwa narodowego na rzecz utrwalania wzorców i kompetencji sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego. W ramach tego celu wyróżniono m.in. następujące priorytety:

- 1) ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2) digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Fundamentalnym warunkiem umożliwiającym aktywne uczestnictwo w kulturze jest dostępność szeroko rozumianego dziedzictwa. Z jednej strony, dziedzictwo to wymaga odpowiedniej ochrony i zachowania, z drugiej zaś stanowi potencjał, który należy efektywnie wykorzystać na potrzeby budowania kapitału społecznego, poczucia tożsamości i wspólnoty, a także wzrostu ekonomicznego. Jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest zatem dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu realizowany będzie projekt strategiczny pn. *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*”. Głównym celem dokumentu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Dwa spośród trzech celów szczegółowych mają wpływ na poziom kapitału społecznego w Polsce. Są to:

- Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa.

Jednym z priorytetowych działań w omawianym obszarze będzie wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii. Realizowane będą inicjatywy polegające na inwestycjach w zakresie ochrony i zachowania Pomników Historii oraz rozwoju i promocji związanej z nimi oferty turystycznej. Istotne znaczenie wśród krajowych zabytków odgrywają również obiekty o charakterze sakralnym, które cechuje wysoki poziom artystyczny oraz ponadprzeciętne wartości historyczne i naukowe.

Projekt strategiczny pn. *Rozwój turystyki kulturowej* obejmie następujące działania dotyczące zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii:

- Dofinansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach znajdujących się w najgorszym stanie zachowania.

W przypadku szlaków kulturowych inwestycje obejmujące kilka lub kilkanaście zabytków znacząco wpłyną na waloryzację krajobrazu kulturowego, eksponując jego unikalne cechy. Elementem przedsięwzięć z tego obszaru będą również prace remontowe i porządkujące najbliższe otoczenie zabytków, co stanowi istotę planowanego programu wsparcia dla szlaków kulturowych.

- Dofinansowanie projektów wspierających proces upowszechniania i udostępniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami.

Celem tego rodzaju przedsięwzięć będzie zwiększenie zaangażowania społeczności lokalnych w opiekę nad zabytkami i równoległe – wzmocnienie poczucia tożsamości oraz więzi lokalnych składających się na kapitał społeczny. Wsparcie obejmie podmioty zarządzające szlakami kulturowymi i Pomnikami Historii, które podejmą współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz samorządami.

Projekt strategiczny pn. *Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej* ma na celu realizację działań związanych z szeroko pojętą cyfryzacją i udostępnianiem zasobów dziedzictwa kulturowego. Zakres projektu obejmie m.in. następujące działania:

- 1) kontynuacja procesu digitalizacji wszystkich rodzajów zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów muzealnych, archiwalnych, audiowizualnych, bibliotecznych i zabytkowych w państwowych instytucjach kultury i archiwach;
- 2) systemowe udostępnianie zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa kulturowego przez budowę centralnych punktów dostępu do zasobów kultury, nauki i administracji.

5.1.2. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 przyjęta została Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. Głównym celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia

zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Szczególny nacisk położono na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, gdyż decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony dziedzictwa kulturowego wymieniono:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary o znaczeniu przyrodniczym i kulturowym poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenów o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonej zabudowy.

5.1.3. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 przyjęty został Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. W *Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022* dokonano ewaluacji Krajowego Programu na lata 2014-2017. Sprawozdanie końcowe z oceny realizacji wybranych elementów Programu zostało zamieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pod adresem: www.kultura.gov.pl.

Na podstawie wyników ewaluacji i doświadczeń towarzyszących realizacji Programu na lata 2014-2017, przy przygotowywaniu Programu na lata 2019-2022 położono szczególny nacisk na zmiany w warstwie:

- 1) poprawy struktury zarządzania, monitoringu i ewaluacji Programu,
- 2) wyraźnego powiązania wskaźników realizacji Programu z konkretnymi zadaniami, zaplanowanymi jako elementy realizacji kierunków działania i celów szczegółowych.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad

zabytkami. Celowi głównemu przyporządkowano trzy cele szczegółowe oraz kierunki działania i zadania:

1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach,
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich,
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego,
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami:

- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego:

- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości:

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami:
- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku przyjęta została przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XVI/287/2020 z dnia 27 stycznia 2020 r.

Wśród kluczowych wyzwań dla Wielkopolski wymieniono „Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej i utracie regionalnej tożsamości, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego”. Samorząd Województwa przyjął następującą wizję rozwoju województwa wielkopolskiego: „Wielkopolska w 2030 roku to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami i wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa.”

Istotę działań samorządu regionalnego i podstawowe funkcje do spełnienia precyzuje jego misja: „Samorząd Województwa umacnia krajową i europejską pozycję Wielkopolski, rozwija jej potencjał społeczny i gospodarczy, podnosi poziom życia mieszkańców oraz dba o środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych i przyszłych pokoleń w myśl zasad zrównoważonego rozwoju.”

Wyróżniono cztery cele strategiczne, a w ich obrębie jedenaście celów operacyjnych, które realizowane będą przez kierunki interwencji. Dla celu „Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu” kluczowym kierunkiem interwencji będzie wzmocnienie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury. Dla zachowania tradycji i tożsamości kulturowej mieszkańców, odbudowy i utrzymania materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu, atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa niezbędne jest wsparcie inwestycji w obszarze kultury. Spośród identyfikowanych w tym zakresie potrzeb

wymieniono rozwój wielkopolskich instytucji kultury oraz rozwój i promocję produktów turystyki kulturowej ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego.

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr V/70/19 z dnia 25 marca 2019 r.

W rozdz. II. „Synteza uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego województwa”, pkt. 3.3. „Dziedzictwo kulturowe” przedstawiono krótką historię osadnictwa, najcenniejsze obszary i obiekty nieruchomości, zabytki archeologiczne, obszary o wysokich wartościach kulturowych, obiekty kultu religijnego, miejsca pamięci narodowej, elementy dziedzictwa niematerialnego, szlaki kulturowe.

W rozdz. IV. „Cele polityki przestrzennej” określono osiem celów polityki przestrzennej, w tym cel 4. odnoszący się do ochrony dziedzictwa kulturowego „Ochrona potencjału kulturowego i krajobrazu oraz rozwój konkurencyjnych form turystyki i rekreacji”. Dla przyjętych celów polityki przestrzennej określone zostały kierunki zagospodarowania przestrzennego oraz działania służące osiągnięciu docelowej struktury funkcjonalno-przestrzennej.

I. W zakresie wzmocnienia tożsamości narodowej i regionalnej:

1] Kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego poprzez m.in.:

- a) wzmocnienie i wdrażanie działań ochronnych dla obiektów związanych ze Szlakiem Piastowskim,
- b) wyznaczenie lokalnych tematycznych tras turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe Szlaku Piastowskiego;

2] Zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego poprzez m.in.:

a) ochronę obiektów cennych kulturowo, w tym:

- obejmowanie obiektów wyższymi formami ochrony prawnej,
- realizację nowych wpisów do rejestru i ewidencji zabytków,
- modernizację obiektów zabytkowych,
- tworzenie skansenów oraz przenoszenie do nich najbardziej wartościowych obiektów architektury wiejskiej,

b) ochronę przestrzeni miast i wsi, w tym:

- wyznaczanie obszarów o zachowanych wartościach kulturowych i określanie potrzeb ich odnowy,
 - identyfikowanie obszarów zdegradowanych i obejmowanie ich działaniami planistycznymi,
 - działania rewaloryzacyjne zachowujące charakterystyczne dla przestrzeni miejskiej i wiejskiej obszary i obiekty decydujące o ich tożsamości i specyfice miejsca,
- c) ochronę obszarów cennych kulturowo, w tym:
- tworzenie parków kulturowych,
 - wpisanie obszarów cennych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO,
- d) rozwój działalności kulturalnej promującej tradycje, obrzędy, rzemiosło, stroje, muzykę czy tradycyjną kuchnię grup regionalnych;
- 3] Poprawa jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazu poprzez m.in.:
- a) w obrębie obszarów zachowania tożsamości miejsca lokalizacji obiektów cennych kulturowo:
- wyznaczanie stref ochrony konserwatorskiej dla obiektów wraz z ich otoczeniem
 - tworzenie stref ochronnych dla obiektów archeologicznych, szczególnie tych o własnej formie krajobrazowej, z określeniem zasad inwestowania,
 - określanie parametrów nowej zabudowy w otoczeniu obiektów cennych kulturowo,
 - określanie miejsc lokalizacji i parametrów małej architektury, ogrodzeń, reklam w otoczeniu obiektów cennych kulturowo,
 - zachowanie lub odtwarzanie historycznych struktur kompozycji urbanistycznej w otoczeniu obiektów i obszarów cennych kulturowo,
 - określenie terenów zachowania istniejących lub odtwarzania historycznie ukształtowanych kompozycji zieleni,
- b) w obrębie obszarów ochrony i zachowania historycznej specyfiki przestrzeni miast i wsi:
- wyznaczanie stref ochrony konserwatorskiej obejmujących cenne kulturowo przestrzenie miast i wsi wraz z ich otoczeniem,
 - wprowadzanie ograniczeń dla nowej zabudowy wynikających z konieczności zachowania historycznych relacji wysokościowych,
 - zachowanie lub odtwarzanie przebiegów głównych historycznych traktów komunikacyjnych z uwzględnieniem charakteru zabudowy w pierzejach,
 - określanie miejsc lokalizacji i parametrów małej architektury, ogrodzeń, reklam,
- c) w obrębie obszarów ochrony i zachowania specyfiki krajobrazu obszarów

cennych kulturowo, w tym krajobrazu wiejskiego:

- wyznaczenie stref ochrony krajobrazu obejmujących specyficzne elementy przestrzeni, w tym przedpola ekspozycji widokowej oraz osie widokowe na obiekty charakterystyczne dla specyfiki krajobrazu (obiekty budowlane, obiekty przyrodnicze, obiekty archeologiczne o własnej formie krajobrazowej),
- zachowanie charakterystycznego rozplanowania jednostek osadniczych,
- zachowanie historycznych cech zabudowy regionalnej,
- zachowanie charakterystycznej, historycznej małej architektury, w tym kapliczek i krzyży przydrożnych,

4] Rozwój instytucjonalnej działalności kulturalnej poprzez m.in.:

- a) podnoszenie jakości usług kulturalnych w istniejących instytucjach kultury, w tym wspieranie nowych inicjatyw promujących dziedzictwo kulturowe,
- b) wspieranie lokalnej działalności kulturalnej tworzonej w oparciu o specyficzne, lokalne zasoby dziedzictwa kulturowego, w tym niematerialnego m.in. poprzez:
 - organizację izb pamięci, muzeów,
 - wytyczanie lokalnych szlaków turystyki kulturowej,
 - tworzenie zespołów ludowych i grup kultywujących obrzędy ludowe i umiejętności związane z wytwarzaniem lub użytkowaniem tradycyjnych instrumentów muzycznych i rękodzieła.

II. W zakresie rozwoju zróżnicowanych form turystyki i rekreacji:

1] Zwiększenie atrakcyjności obszarów wizerunkowych dla rozwoju zróżnicowanych form turystyki poprzez m.in.:

- a) efektywną ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych,
- b) podnoszenie jakości, innowacyjności i konkurencyjności ofert turystycznych,
- c) poprawę estetyki miast i wsi,
- d) promowanie lokalnej kultury – tradycji i zwyczajów wielkopolskiej wsi,
- e) rozwój preferowanych specjalizacji turystyki kulturowej, krajoznawczej, biznesowej i wypoczynkowej w poszczególnych gminach.

2] Rozwój turystyki kulturowej o znaczeniu międzynarodowym i krajowym.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2021-2024 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVII/714/21 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 20 grudnia 2021 r.

Głównym celem *Programu* jest stworzenie warunków dla zapewnienia

efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami oraz dbałość o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych oraz przyszłych pokoleń.

W przyjętym dokumencie określono 5 celów szczegółowych, którym przyporządkowano kierunki działań:

Cel szczegółowy 1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego województwa wielkopolskiego

Kierunki działań: podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków, wspieranie ochrony zabytków archeologicznych, popularyzowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych oraz dokumentów strategicznych i planistycznych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 2. Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań: wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe, wspieranie inicjatyw związanych z upamiętnianiem Powstania Wielkopolskiego, popularyzacja i upowszechnianie wiedzy na jego temat.

Cel szczegółowy 3. Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa

Kierunki działań: wsparcie zagospodarowania, adaptacji i wykorzystania zabytków i dziedzictwa niematerialnego na cele kulturalne, turystyczne lub społeczne, wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych, wspieranie dawnych rzemiosł, ginących zawodów i form twórczości charakterystycznych dla województwa.

Cel szczegółowy 4. Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Kierunki działań: włączanie zabytków w procesy gospodarcze, włączanie cyfryzacji do ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 5. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Kierunki działań: udostępnianie obiektów zabytkowych, wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy**6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków**

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy wpisanych do rejestru zabytków należą:

GĘBICE**ZESPÓŁ PAŁACOWY:**

a. pałac, mur., 1 ćw. XIX w.,

Rejestr zabytków nr 555 z dnia 02.05.1956 r.,

b. park, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 73 z dnia 02.05.1956 r.

c. spichlerz, mur., 1884 r.

Rejestr zabytków nr 1239/A z dnia 07.12.1991 r.

KRZEKOTOWICE

SPICHLERZ FOLWARCZNY, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 598 z dnia 28.01.1957 r.

KRZYŻANKI

BUDYNEK STAJNI I OBORY (folwarczny), mur.-szach., k. XIX w.

Rejestr zabytków nr 1240/A z dnia 07.12.1991 r.

PĘPOWO

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. JADWIGI, mur., 2 poł. XV w., XVII w., 1820-1830 r.

Rejestr zabytków nr 317 z dnia 07.03.1931 r.

PLEBANIA, mur., 1774 r., 1842 r.

Rejestr zabytków nr 1519 z dnia 31.05.1974 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWY:

a. pałac, mur., k. XVII w., 1770-1780 r., 1880 r., pocz. XX w.,

Rejestr zabytków nr 496 z dnia 07.09.1954 r.

b. park, XVII w., 2 poł. XVIII w., XIX w.,

Rejestr zabytków nr 496 z dnia 07.09.1954 r.

c. 2 oficyny, mur., ok. 1760-1780 r.

Rejestr zabytków nr 7/A z dnia 30.10.1964 r.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY I, ul. Powstańców Wielkopolskich:

Rejestr zabytków nr 1232/A z dnia 07.10.1991 r.

a. dom, mur., 1911 r.,

b. stajnia, mur., 1889 r.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY II:

Rejestr zabytków nr 1233/A z dnia 07.10.1991 r.

- a. wozownia, ob. garaże i warsztaty, mur., 1896 r.,
- b. stajnia, ob. magazyn, mur., 1890-1900 r.,
- c. obora, ob. warsztaty, mur., 1896 r.,
- d. spichlerz, mur., 1 poł. XIX w.,
- e. dom, ul. Chocieszewicka 1, mur., 1910 r.
- f. 3 stodoły, mur., 1 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków nr 162/Wlkp/A z dnia 31.03.2004 r.

DOM, ul. St. Nadstawek 6, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 971/A z dnia 06.03.1970 r.

DOM, ul. St. Nadstawek 7, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 8/A z dnia 30.10.1964 r.

WIATRAK, drewn., 1754 r.

Rejestr zabytków nr 595 z dnia 25.01.1957 r.

SKORASZEWICE

ZESPÓŁ PAŁACOWY:

- a. stary dwór, obecnie północne skrzydło pałacu, mur., 1835 r.,

Rejestr zabytków nr 621 z dnia 01.02.1957 r.

- b. pałac, mur., 1908 r.,

Rejestr zabytków nr 1541/A z dnia 03.07.1974 r.

- c. pawilon ogrodowy, mur., 1 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków nr 621 z dnia 01.02.1957 r.

- d. park, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 621 z dnia 01.02.1957 r. i nr 1541/A z dnia 03.07.1974 r.

6.2. Wykaz zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

ANIELIN

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. obora, mur., 1901 r.,

- b. stodoła, mur., 1925 r. (nie istnieje),

- c. ośmiorak, mur., 1892 r.

BABKOWICE

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. rządcówka nr 39, mur., k. XIX w.,

- b. stajnia, mur., 1898 r.,

- c. stara obora, mur., 1889 r.,
- d. obora, mur., 4 ćw. XIX w.,
- e. stodoła, mur.-drew., XIX/XX w.,
- f. czworak nr 20, mur., k. XIX w.,
- g. ośmiorak nr 21, mur., 1893 r.

BIELAWY

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. stajnia, mur., 1901 r.,
- b. ośmiorak, mur., 1899 r.

CZELUŚCIN

DWORZEC KOLEJOWY, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

- a. pałac, mur., 2 poł. XIX w.
- b. obora, mur., k. XIX w.,
- c. stodoła, mur., k. XIX w.

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

DĄBIE

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. stajnia, mur. (kam.), 1890 r.,
- b. stodoła, mur., ok. poł. XIX w. (nie istnieje),
- c. czworak, mur., 1908 r.

GĘBICE

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

- a. pałac, mur., 1 ćw. XIX w.,
- b. park, 1 poł. XIX w.,
- c. chlewnia, mur., 2 poł. XIX w.,
- d. kurnik, ob. dom, mur., 1886 r.,
- e. spichlerz, mur., 1884 r.,

KRZEKOTOWICE

POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU PAŁACOWO-FOLWARCZNEGO:

- a. park, k. XIX w. (nie istnieje),
- b. obora, mur., 1908 r.,
- c. stodoła, mur., 1901 r.,
- d. spichlerz, mur., 1 poł. XIX w.,
- e. czworak nr 2, mur., 1914 r.,
- f. czworak nr 5, mur., pocz. XX w.,

g. sześciorak nr 1, mur., 1910 r.,

h. sześciorak nr 6, mur., 1906 r.

KRZYŻANKI

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

a. dwór, mur., k. XIX w.,

b. park, XIX/XX w.,

c. stajnia, mur.-szach., XIX/XX w.,

d. obora, mur.-szach., XIX/XX w.,

e. stajnia z mieszkaniem, mur., 2 poł. XIX w.,

f. chlewnia, mur., 2 poł. XIX w.,

g. stodoła, mur., 1 ćw. XX w.

PĘPOWO

WIATRAK KOŹLAK, 1754 r.

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. JADWIGI, mur., 2 poł. XV w., XVII w., 1820-1830 r.

CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY KATOLICKI, 2 poł. XV w.

CMENTARZ PARAFIALNY KATOLICKI, 2 poł. XIX w.

PLEBANIA, mur., 1774 r., 1842 r.

DOM, ob. siedziba Urzędu Gminy, ul. St. Nadstawek 6, mur., ok. 1830 r.

DOM, ul. St. Nadstawek 7, mur., 1 poł. XIX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a. pałac z alkierzami, mur., k. XVII w., 1770-1780 r., 1880 r., pocz. XX w.,

b. oficyna północna, mur., ok. 1760-1780 r.,

c. oficyna południowa, mur., ok. 1760-1780 r.,

d. park, XVII w., 2 poł. XVIII w., XIX w.,

e. stajnia, ujeżdżalnia i wozownia, mur., 1898 r.,

f. rządówka i kancelaria, mur., ok. poł. XIX w., 1890-1900 r.

g. stajnia, mur., 1890-1900 r.,

h. obora, mur., 1896 r.,

i. chlewnia, mur., 1899 r.,

j. wozownia z warsztatem kołodziejskim i rymarskim, mur., 1896 r.,

k. gorzelnia i mleczarnia, mur., ok. 1890-1900 r.,

l. szopa na pługi parowe, mur., ok. 1890-1900 r.,

ł. stodoła zachodnia, mur., 1 poł. XIX w.,

m. stodoła wschodnia, mur., 1 poł. XIX w.,

n. stodoła południowa, mur., 1 poł. XIX w.

o. spichlerz, mur., ok. 1820-1830 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY, ul. Chocieszewicka:

- a. czworak nr 5, mur., XIX w.,
- b. czworak nr 6, mur., XIX/XX w.,
- c. czworak nr 7, mur., XIX/XX w.,
- d. czworak nr 8, mur., XIX/XX w.,
- e. czworak nr 9, mur., XIX/XX w.,
- f. czworak nr 10, mur., XIX/XX w.,
- g. kuźnia z mieszkaniem kowala nr 1, mur., 1910 r.

CZWORAK, ul. St. Nadstawek 18, mur., XIX w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY, ul. Powstańców Wielkopolskich 3:

- a. stajnia, mur., 1889 r.,
- b. sześciorak, mur., 1911 r.

DOM PARAFIALNY, ob. mieszkalny, ul. Powstańców Wielkopolskich 23, mur., ok. poł. XIX w.

SIEDLEC**ZESPÓŁ FOLWARCZNY:**

- a. rządówka nr 71, mur., ok. poł. XIX w.,
- b. stajnia, mur., 1897 r.

SKORASZEWICE

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY, mur., 1934 r.

CMENTARZ PARAFIALNY, XVII w.

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

- a. stary dwór, mur., 1835 r.,
- b. nowy dwór, mur., 1908 r.,
- c. rządówka, dom ogrodnika nr 21, mur.-szach., pocz. XX w.,
- d. pawilon ogrodowy (kaplica), mur., 2 ćw. XIX w.,
- e. wozownia (oznaczona również jako pawilon ogrodowy), mur., 1908 r.,
- f. park, 1 poł. XIX w.,
- g. obora, mur., 2 poł. XIX w.,
- h. spichlerz, mur., pocz. XX w.,
- i. obora, mur., 4 ćw. XIX w.,
- j. stajnia i wozownia, mur., pocz. XX w.,
- k. stolarnia, mur., pocz. XX w.,
- l. chlewnia, mur., 4 ćw. XIX w.,
- ł. kurnik, mur., 4 ćw. XIX w.,
- m. kurnik, mur., pocz. XX w.,

- n. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,
- o. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,
- p. czworak nr 33, mur., pocz. XX w.,
- r. czworak nr 34, mur., pocz. XX w.,
- s. czworak nr 35, mur., pocz. XX w.,
- t. czworak nr 36, mur., pocz. XX w.

WILKONICE

SŁUP PRZYDROŻNY Z RZEŻBĄ ŚW. WAWRZYŃCA, poł. XIX w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. stajnia i spichlerz, mur., 1907 r.,
- b. spichlerz, mur., 1909 r.,
- c. pozostałości parku, k. XIX w. (nie istnieje)

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Pępowo do rejestru zabytków ruchomych wpisane zostały zespoły stanowiące wyposażenie obiektów sakralnych, pałacu i Stadniny Koni w Pępowie oraz dwa obiekty pojedyncze:

1. Obiekty ruchome wchodzące w skład wyposażenia kościoła par. p.w. św. Jadwigi w Pępowie wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr 489/Wlkp/B decyzją z dnia 16.10.1970 r. W skład wyposażenia wchodzi m.in. ołtarz główny o nadstawie późnorennesansowej z obrazami i rzeźbami, dwa późnorennesansowe ołtarze boczne z ok. 1830 r., dwa ołtarze w nawach bocznych z ok. 1842-1845 r., rokokowa ambona, barokowa chrzcielnica, konfesjonały z ok. 1828 r., rokokowe ławki z 3 ćw. XVIII w., obrazy, rzeźby, epitafia rodziny Konarzewskich, neogotyckie główne drzwi do kościoła, naczynia liturgiczne
2. Elementy wyposażenia kościoła par. p.w. św. Katarzyny w Skoraszewicach wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr 483/Wlkp/B decyzją z dnia 29.03.1971 r. W skład wyposażenia wchodzi m.in. późnorennesansowy ołtarz główny z XVIII-wiecznymi rzeźbami oraz dwa ołtarze ustawione w prezbiterium po bokach ołtarza bocznego z ok. 1600 r., dwa barokowe ołtarze boczne, barokowa chrzcielnica z 1 poł. XVII w., rzeźby, naczynia liturgiczne, ornaty.
3. Wyposażenie i wystrój pałacu w Pępowie wpisane zostało do rejestru zabytków trzema decyzjami: pod nr 475/Wlkp/B z dnia 27.03.1971 r., pod nr 476/Wlkp/B z dnia 22.07.1996 r. oraz pod nr 478/Wlkp/B z dnia 10.12.1998 r. Do rejestru zabytków wpisano m.in. rokokowe dekoracje sztukatorskie na zewnątrz pałacu, barokowe kraty bramne, łącznikowe, balkonu i podjazdu, drzwi, polichromie,

dekoracje ścian, kominki, komplety mebli, zegary.

4. Decyzją z dnia 27.01.2003 r. pod nr rejestru 47/Wlkp/B wpisano do rejestru zabytków kolekcję 20 pojazdów konnych, będących własnością Stadniny Koni „Pępowo” z siedzibą w Gogolewie.

5. Decyzją z dnia 26.11.1971 r. pod nr 141/B do rejestru zabytków wpisana została barokowa figura przydrożna NMP Niepokalanie Poczętej w Gębicach.

6. Decyzją z dnia 30.03.1971 r. pod nr 75/B do rejestru zabytków wpisana została figura przydrożna w kształcie rzeźbionego słupa z rzeźbą św. Wawrzyńca z poł. XIX w. w Wilkonicach.

6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Na terenie gminy Pępowo nie występują układy urbanistyczne i ruralistyczne wpisane do rejestru zabytków. Nie utworzono również parków kulturowych. Z obszarowych wpisów do rejestru zabytków wymienić należy zespoły pałacowe i folwarczne w Gębicach, Pępowie i Skoraszewicach.

6.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności z wszelkimi

przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne; dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne; dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Pępowo znajduje się jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Jest to grodzisko stożkowate z okresu późnego średniowiecza w Pępowie – st. 1, ob. AZP 66-29/1 – wpisane do rejestru zabytków pod nr 1246/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lesznie z dnia 06.03.1992 r., przepisane do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod nr 288/Wlkp/C.

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Pępowo zewidencjonowano jedno stanowisko archeologiczne o własnej formie krajobrazowej. Jest to, wymienione powyżej, grodzisko w miejscowości Pępowo, zlokalizowane na wyspie na stawie w parku, na północny-zachód od pałacu.

Stanowisko w Pępowie to grodzisko stożkowate o średnicy około 20 m oraz zachowanej wysokości do 2,8 m od lustra wody. Od strony północy do grodziska prowadzi grobla. Grodzisko w Pępowie datowane jest na XIV-XV w n.e.

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne

Obszar gminy Pępowo został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów

badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniżej zaprezentowano tabelkę prezentującą zasoby dziedzictwa archeologicznego z terenu gminy Pępowo – 112 stanowisk archeologicznych:

Stanowiska archeologiczne	Grodziska, dwory, fortyfikacje ziemne	Cmentarzyska	Osady, ślady osadnicze	Inne	Ogółem
Ilość stanowisk archeologicznych ogółem	1	2	108	1	112
Ilość stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków	1	0	0	0	1

Opracowano na podstawie: „Raportu o stanie zabytków gminy Pępowo” z 2004 r., danych z archiwum WUOZ w Poznaniu Delegatura w Lesznie

Gmina Pępowo położona jest w południowej części powiatu Gostyńskiego. Tereny te zalicza się do podprowincji Nizin Środkowopolskich, makroregionu Niziny Południowo - Wielkopolskiej i mezoregionów Wysoczyzny Kaliskiej. Rzeźba i budowa geologiczna gminy Pępowo jest mało urozmaicona. Przeważającą część gminy zajmuje zdenudowana wysoczyzna morenowa z okresu zlodowacenia środkowopolskiego (zachodnia część Wysoczyzny Kaliskiej), nachylona generalnie z północy na południe od około 130 m n.p.m. na północy do 113-115 m n.p.m. na południu. Ma ona charakter wysoczyzny falistej. Zbudowana jest w przewadze z glin zwałowych, na północy i południu częściej występują piaski i żwiry lodowcowe z głazami. Dzięki spiętrzeniom glaciektonicznym nierzadko na powierzchni terenu występują ily plioceńskie. Na południu, w rejonie Skoraszewic, występują też dwa pagóry czołowomorenowe, zbudowane z piasków i żwirów z głazami oraz nieliczne formy wydymowe. Na wschodzie gminy, między Pasierbami i Czeluścinem, występuje też niewielki piaszczysty obszar sandrowy. Przez środek gminy przebiega z północy na południe dolina Dąbroczni, słabo zaznaczona w krajobrazie, o połączonych stokach i wcięta w poziom wysoczyzny na ogół na 5-6 m. Wypełniona jest ona holocenijskimi utworami rzecznyymi. Cała gmina położona jest w zlewni Baryczy,

odwadniana głównie przez Dąbrocznię z dopływami. Tylko wschodnie krańce gminy odprowadzają wodę do Ochli na terenie gminy Kobylin. Na terenie gminy Pępowo brak jest naturalnych zbiorników wód stojących (jezior). Obszar gminy Pępowo cechuje się występowaniem dobrych gleb, zaliczanych przeważnie do kompleksu pszennego bardzo dobrego i pszennego dobrego. Tylko w centralnej i południowej części gminy nieco częściej występują gleby słabszych kompleksów pszenno-żytniego i żytniego dobrego. Gleby użytków zielonych występują w dnach dolin i nie zajmują dużych powierzchni.

Zewidencjonowane stanowiska archeologiczne skupiają się przeważnie wzdłuż cieków wodnych. Najstarszymi śladami osadnictwa na terenie dzisiejszej gminy są obozowiska z okresu mezolitu (środkowa epoka kamienia), których ślady dotwały do naszych czasów w postaci pojedynczych znalezisk narzędzi krzemionych (mikrolitów), np. z okolic miejscowości Krzyżanki.

Neolit (młodsza epoka kamienia) przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp. Wszystkie te nowości na ziemi polskiej przyniosła ludność kultury ceramiki wstęgowej rytej, która dotarła tu z terenów naddunajskich poprzez Bramę Morawską. Ludność ta osiedlała się głównie na terenach o najlepszych glebach, na których uprawiała pszenicę, jęczmień, proso (prawdopodobnie metodami kopieniaczymi, za pomocą kamiennych i rogowych motyk). Ze zwierząt domowych hodowała krowy, owce, kozy i świnie.

W połowie IV tysiąclecia przed naszą erą na obszarze Niżu Europejskiego utworzyła się kultura pucharów lejkowatych. Ludność kultury pucharów lejkowatych zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmywnych wzniesień. Charakterystyczną cechą tej kultury w zakresie obrządku pogrzebowego były monumentalne grobowce megalityczne („kujawskie”) w postaci długiego (do 130 m), trójkątnego (o podstawie do 15 m) kopca obstawionego wielkimi kamieniami. Pochówki w obudowie kamiennej znajdowały się pod nasypem grobowca.

Prawie równolegle rozwijała się kultura amfor kulistych, będąca kontynuacją kultur wstęgowych i przejmująca wiele cech od kultury pucharów lejkowatych. Dotychczas odnalezione osady tej kultury charakteryzowały się małą ilością domów o konstrukcji słupowej zbudowanych na planie

nieregularnego czworokąta. Czasami również w formie ziemianki. Groby ludności kultury amfor kulistych najczęściej występują w formie skrzyń z kamieni, przykrytych ziemnym nasypem. Wewnątrz znajdowano ozdoby, naczynia. Wiele pochówków zawiera również szczątki zwierząt, głównie bydła z obciętymi rogami.

Z okresu neolitu pochodzą między innymi stanowiska z okolic miejscowości: Gębice, Kościuszkowo, Krzyżanki, Pasierby, Wilkonice.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Wzrost osadnictwa widoczny jest w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy. Ludność kultury łużyckiej prowadziła osiadły tryb życia, a system gospodarczy tej kultury, jak się przypuszcza, był wielokierunkowy. Posługiwano się sprzężajnym radłem, a mniejsze pola obrabiano za pomocą motyk rogowych, zboże sprzątało się sierpem brązowym. Zmarłych palono na stosie, a ich szczątki składano do popielnic, które zakopywano w ziemi wraz z przystawkami i darami grobowymi. Znacznemu upowszechnieniu uległy wyroby brązowe, zarówno ozdoby, jak i narzędzia, które wytwarzano na miejscu.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. W pierwszym okresie epoki żelaza (okres halsztacki 650-400 p.n.e.) kultura łużycka przeżywa swój największy rozkwit i posiada szerokie kontakty z resztą Europy. Powstają wówczas grody typu Biskupin. Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Podniesienie się poziomu wód gruntowych, spowodowane zmianami klimatycznymi, wypiera osadników z ich dotychczasowych siedlisk. Osłabione w ten sposób osadnictwo łużyckie jest stopniowo podbijane lub kolonizowane przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską. Trudno jest stwierdzić, czy proces ten miał charakter zbrojnej agresji, czy odbywał się w sposób pokojowy poprzez asymilację miejscowej ludności i przybyłej z Pomorza nowej grupy

osadniczej. Różnice między obydwoma kulturami widoczne są przede wszystkim w formach grobów oraz kształtach i ornamentyce naczyń i przedmiotów metalowych. Osadnictwo ludności kultury łużyckiej na terenie gminy widoczne jest na przykład w okolicach miejscowości Kościuszkowo, Pępowo, Wilkonice. Natomiast cmentarzysko ciepłopalne ludności kultury łużyckiej znane jest z okolic Pępowa i Skoraszewic.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednolicenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski 150 p.n.e. – 25 n.e.). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich (I-IV w. n.e.). Ludność kultury przeworskiej prowadziła osiadły tryb życia, zamieszkując osady otwarte. Podstawę gospodarki stanowiła uprawa roli w połączeniu z hodowlą zwierząt, wśród których dominowało bydło rogate. Rozwijały się również inne gałęzie wytwórczości, szczególnie hutnictwo i kowalstwo, m. in. ze względu na duże zapotrzebowanie na broń i narzędzia. Dość często wytop żelaza i wyrób z nich gotowych przedmiotów odbywał się w pobliżu osad. Charakterystyczny był obrządek pogrzebowy kultury przeworskiej. Całość wyposażenia zmarłego palono wraz ze zwłokami na stosie, a naczynia składane do grobów celowo rozbijano. Ślady osadnictwa z czasów rzymskich (pierwsze wieki naszej ery – kultura przeworska) są słabo zaznaczone (znane jest jedynie kilka osad). Na obszarze naszej gminy widoczne jest osadnictwo ludności kultury przeworskiej (np. w okolicach miejscowości Czeluścin, Gębice, Kościuszkowo, Krzyżanki).

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Początkowe fazy tego okresu charakteryzują się wyraźnym regresem w zakresie kultury materialnej. Pojawia się nowy system gospodarki żywnościowej – przemienno-ugorowej uprawy zbóż ozimych i jarych.

Szeroko stosowana jest sprzężajna obróbka roli. Pojawia się na szeroką skalę proso. W hodowli wzrasta rola świni przy zmniejszeniu stad bydła rogatego i koni. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka. Osady miały niewielkie rozmiary, chaty miały konstrukcję zrębową, wykorzystywano też kwadratowe ziemianki i półziemianki.

Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załóżki przyszłych miast. Widoczne są fazy powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego.

Także na obszarze dzisiejszej gminy Pępowo osadnictwo rozwijało się również we wczesnym i późnym średniowieczu (np. osady w miejscowości Babkowice, Czełużcin, Gębice, Krzekotowice, Magdalenki, Pępowo, Skoraszewice). W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytne występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Szczególnie bujny rozwój osadnictwa i powstawania wsi nastąpił od XV-XVI w.

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Stan zachowania stanowisk archeologicznych na terenie gminy Pępowo wynika w dużej mierze z konsekwencji współczesnych perturbacji osadniczych, zwłaszcza rozwoju nowego osadnictwa i działalności przemysłowej.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są więc przede wszystkim inwestycje budowlane i przemysłowe, zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa i rozbudowa dróg na terenie gminy oraz dróg dojazdowych do pól, a także rozbudowa sieci wodociągowych i kanalizacyjnych. Na terenie gminy Pępowo przewiduje się rozbudowy i modernizację infrastruktury drogowej i technicznej, w tym sieci kanalizacji, sieci gazowej, a także uzbrojenie działek inwestycyjnych, m.in.: budowę sieci kanalizacji sanitarnej wraz z przyłączami w miejscowości Krzyżanki – etap II, przebudowę drogi powiatowej nr 4907P Siedlec-Pępowo wraz z budową ciągu pieszo-rowerowego, budowę chodnika w Wilkonicach, przebudowę drogi dojazdowej do gruntów rolnych w Pasierbach, przebudowę drogi gminnej w Babkowicach (Huby) – etap I, zabudowę rowu wraz z budową chodnika przy drodze gminnej w Gębicach – etap I, budowę przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie gminy, rozbudowę oświetlenia ulicznego w Skoraszewicach, rewitalizację centrum Pępowa wraz z budową biblioteki publicznej i infrastrukturą towarzyszącą.

Potencjalnie bardzo niebezpieczna dla stanowisk archeologicznych jest eksploatacja zasobów naturalnych. Na terenie gminy zidentyfikowano szereg większych i mniejszych wyrobisk: duże wyrobisko na południe od Czeluścina, duże wyrobisko w iłach pliczeńskich koło Cegielni koło Pępowa, cztery średniej wielkości wyrobiska w okolicach Gębic, spora piaskownia w wydmy na północny zachód od Wilkoniczek, częściowo zarastająca, dwa wyrobiska piasków i żwirów w strefie czołowomorenowej koło Skoraszewic, bardzo duże wyrobisko na wschód od Skoraszewic (piaski i żwiry), duże wyrobisko iłów pliczeńskich na zachód od Skoraszewic, małe wyrobisko na północ od Pasierb.

Istotnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest także działalność rolnicza, a zwłaszcza głęboka orka. Natomiast najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Gmina Pępowo pod względem gospodarczym charakteryzuje się przewagą struktury rolnej.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez

ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego albo w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Kierownika Delegatury w Lesznie.

W przypadku stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków (grodzisko stożkowate z okresu późnego średniowiecza w Pępowie – st. 1, ob. AZP 66-29/1) istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z Kierownikiem Delegatury w Lesznie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu.

7. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne, w rozumieniu Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (ang. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*), której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., odnosi się do współcześnie praktykowanych zjawisk kulturowych przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Zaliczają się do nich:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne,

- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedza o przyrodzie i wszechświecie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Dziedzictwo niematerialne przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody, jest źródłem poczucia świadomości, ciągłości i tożsamości, tworzy też niepowtarzalną aurę danej miejscowości. Zdarzenia, historie z nimi związane, legendy ożywiają mury, pola, lasy i są bardzo ważnym elementem walorów turystycznych. Bywa, że odpowiednio wypromowane stają się zasobami turystycznymi: Niematerialne w swoim charakterze dziedzictwo w ofercie turystycznej najczęściej przedstawiane jest jako imprezy folklorystyczne. Wiele z imprez folklorystycznych obecnych w kalendarium nawiązuje do kalendarium obrzędów chrześcijańskich. Uroczyste msze, procesje, misteria stanowią często bardzo widowiskowy element krajobrazu kulturowego przyciągający ruch turystyczny. Ważnym składnikiem dziedzictwa niematerialnego jest życie codzienne mieszkańców wsi, które także dla potrzeb turystyki znajduje swój wyraz jako walor. Niematerialne dziedzictwo kulturowe jest wielkim dobrem i bogactwem każdego narodu, a także grupy, wspólnoty, jednostki.

Dobłą formą zachowawczą dla tutejszego dziedzictwa kulturowego są podejmowane działania i spotkania organizowane przez Gminny Ośrodek Kultury Sportu i Aktywności Lokalnej w Pępowie, którego podstawowym celem działania jest prowadzenie wielokierunkowej działalności rozwijającej i zaspakajającej potrzeby kulturalne mieszkańców oraz upowszechnianie i promowanie kultury lokalnej w kraju i zagranicą. Przy ośrodku kultury funkcjonuje Stowarzyszenie Chór Gminno-Parafialny "Continuo", założony niemal osiem dekad temu, uświetniający uroczystości religijne i państwowe. Dziedzictwo kulturowe upowszechnia też, działająca przy ośrodku kultury, Gminna Biblioteka Publiczna w Pępowie, która służy zaspokajaniu potrzeb czytelniczych, kulturalnych, oświatowych i informacyjnych. Uczestniczy jednocześnie w rozpowszechnianiu wiedzy i kultury na terenie gminy, a także promuje i prezentuje twórczość zmarłego w 2016 r. lokalnego poety Ireneusza Szafranka, również prace pochodzącego ze Skoraszewic regionalisty i literata Gabriela Roszaka, autora m.in. „Skoraszewice na przestrzeni wieków. Studia nad historią wsi i parafii” czy Bogusława Janika, również regionalisty, publicysty, historyka ziemiaństwa, w latach 1998-2019 związanego z Pałacem w Gębicach.

Depozytariuszami dziedzictwa są także koła gospodyń wiejskich. Na terenie gminy funkcjonuje ich 14, z czego osiem, zgodnie z obecnymi przepisami zostało zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze KGW. Członkinie KGW są animatorkami życia kulturalnego w swoich sołectwach. Promują również lokalne tradycje, głównie rękodzieło i kulinaria wytwarzane tradycyjnymi metodami w gospodarstwach domowych, w oparciu o regionalne produkty – kielbasa pępowka, sery kozie, ziola, miody, które prezentują podczas różnych lokalnych imprez, na Festiwalu Muzyki i Folkloru w Domachowie czy konkursie "Nasze Kulinarne Dziedzictwo – Smaki Regionów" w Poznaniu, itp.

Szczególną działalność nawiązującą do starych tradycji prowadzi Stowarzyszenie Ziółowieś Pępowa – wioska tematyczna, którego członkowie upowszechniają stosowanie ziół w życiu codziennym - w kosmologii, kuchni oraz lecznictwie, produkują na ich bazie różne artykuły, a także upowszechniają lokalne tradycje rękodzielnicze. Do cyklicznych imprez organizowanych przez Ziółowieś należą coroczne kiermasze świąteczne.

Do długoletniej tradycji nawiązują działania Ochotniczych Straży Pożarnych, w tym działającej od ponad 140 lat OSP Pępowa, które współpracują z różnymi organizacjami, stowarzyszeniami, jednostkami oświatowymi, przy organizacji różnych uroczystości gminnych.

Na terenie gminy funkcjonuje, założona przez Parafię Rzymskokatolicką pw. św. Jadwigi w Pępowie w wieży kościelnej, Izba Pamięci. Zgromadzono w niej eksponaty dotyczące historii Pępowa, w tym stare dokumenty, fotografie i dewocjalia, które były w posiadaniu parafii oraz parafian, szczególnie miejsce poświęcając lokalnym patriotom zaangażowanym między innymi w Powstanie Wielkopolskie.

W wielu domach nadal pielęgnowane są tradycje świąteczne, religijne i eksponowane z tym pamiątki, kultywowane stare zwyczaje szczególnie widoczne w obchodach świąt bożonarodzeniowych, nadal praktykuje się domowe przetwarzanie żywności, wyrabia domowe nalewki, praktykuje ziołolecznictwo, używa się tradycyjnych sprzętów, starsi rozmawiają zanikającą już gwarą, przekazują miejscowe legendy, a lokalni wytwórcy produkują artystyczne wyroby.

Widowiskowym elementem krajobrazu kulturowego są uroczyste msze z okazji Święta Płonów, Orszak Trzech Króli czy procesje Bożego Ciała. Do ciekawych wydarzeń kulturalnych i rekreacyjnych w gminie należą m.in. Gminny finał WOŚP, Warsztaty wielkanocne i bożonarodzeniowe, Gminny Dzień Kobiet, Święto Konstytucji 3 Maja, Dni Pępowa z rozbudowanym programem, m. in.

o Zawody Konne w Powożeniu, Runaway – biegi z przeszkodami czy Noc Świętojańska, Dożynki Gminno-Parafialne, gminne obchody Święta Niepodległości, Narodowy Dzień Zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego, Gminne Mikołajki, Przegląd Kolęd i Pastoralek, rajdy rowerowe i inne. Imprezy te odnoszą się także do tradycji i lokalnych zwyczajów oraz są czynnikiem umacniającym tożsamość lokalną. Nie ma bowiem lepszej możliwości budowania tożsamości lokalnej oraz kształtowania emocjonalnych postaw wobec swojej miejscowości i do sprzyjania kreatywności społecznej, niż opartych na wartościach jej dziedzictwa kulturowego, który jest dobrą podstawą do tworzenia wizerunku miejscowości, a atrakcyjny wizerunek przyciąga kapitał ludzki i finansowy.

Ogromny zasięg kultury masowej i postęp cywilizacyjny wpłynęły na dyskredytację dawnych wzorów i modeli życia społeczności lokalnych. Dlatego warto uwzględnić ten temat w scenariuszach organizowanych imprez, ofertach, pokazach itp. Innym, bardzo ważnym elementem ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzenie na szeroko zakrojonej skali działań związanych z edukowaniem przede wszystkim młodego pokolenia w zakresie tej tematyki. Dziedzictwo kulturowe akumuluje i przechowuje wielorakie wartości: intelektualne, moralne, społeczne, religijne czy estetyczne. Związek człowieka z dziedzictwem regionu jest wartością, którą należy głównie młodym ludziom uświadamiać, co z pewnością zaowocuje kształtowaniem się w nich poczucia własnej tożsamości, a co za tym idzie, postawą zaangażowania w sprawy związane z codziennym życiem wspólnoty, a także otwarciem się na inne społeczności i kultury.

Wspomnieć należy również o heraldyce samorządowej, gdyż jednym z symboli i cennym elementem dziedzictwa kulturowego Gminy Pępowo jest herb, przyjęty uchwałą z 2 października 1997 r. i ponowiony Uchwałą Nr VI/47/2019 Rady Gminy Pępowo z dnia 18 marca 2019 r. w sprawie Statutu Gminy Pępowo, gdzie w rozdziale 2 paragrafie 6.1. zapisano: "Herbem Gminy jest, na tarczy dwudzielnej w słup, w polu prawym złotym wieża kościelna czerwona na wzgórzu zielonym, w polu lewym czerwonym koń wspięty złoty."

Dziedzictwo kulturowe gminy jest promowane na stronach biuletynu samorządowego – „Wieści Pępowa”, a także na stronach internetowej i facebook-owych gminy, niektórych wiosek oraz stowarzyszeń pozarządowych np. Stowarzyszenie „Ziołowieś” Pępowo, Stowarzyszenie „Krzyżanki” w Krzyżankach czy UTW Pępowo.

8. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

8.1. Uwarunkowania wynikające ze „Strategii Rozwoju Gminy Pępowo”

Strategia Rozwoju Gminy Pępowo na lata 2021-2030 przyjęta została Uchwałą Nr XXVI/199/2021 Rady Gminy Pępowo z dnia 12 maja 2021 r.

W przyjętym dokumencie określono misję i wizję Gminy, czyli dwa elementy strategii ukazujące kierunek w jakim dąży samorząd. Misja koncentruje się na podstawowych wartościach, które przyświecają władzom gminy i jej mieszkańcom w procesach rozwojowych. Misją *Gminy Pępowo jest stworzenie atrakcyjnej i bezpiecznej przestrzeni do zamieszkania, zrównoważonego rozwoju, wspierania przedsiębiorczości, poprzez aktywną współpracę mieszkańców, instytucji samorządowych i innych grup społecznych.*

Z kolei wizja to obraz przyszłości, który będzie efektem realizacji podejmowanej strategii. Ukazuje gminę Pępowo w perspektywie strategicznej – do 2030 roku, zmienioną poprzez realizację przyjętych działań i osiągnięcie zamierzonych przez samorząd celów. Wizja gminy Pępowo to: *Pępowo gminą bezpieczną, czystą, atrakcyjną oraz przyjazną mieszkańcom, inwestorom i środowisku.*

Określono trzy cele strategiczne, którym przyporządkowano cele operacyjne i kierunki działań. Cel operacyjny „Ochrona i promocja dziedzictwa lokalnego” ma być realizowany przez:

- wsparcie inwestycji związanych z renowacją obiektów zabytkowych na terenie gminy,
- tworzenie zachęt do odnowy zabytków będących w posiadaniu właścicieli prywatnych,
- utworzenie izby pamięci/wystawy prezentującej historię i dziedzictwo lokalne gminy,
- organizacja imprez cyklicznych dla mieszkańców (kulturalnych, sportowych połączonych ze zwiedzaniem/odkrywaniem lokalnego dziedzictwa),
- wspieranie kultury lokalnej m.in. zespołów folklorystycznych, kół gospodyń wiejskich,
- wsparcie dla lokalnych wytwórców oraz znalezienie produktu lokalnego.

8.2. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest aktem planowania ogólnego. Jest to jedyny obligatoryjny dokument

planistyczny opracowywany dla całej gminy w jej granicach administracyjnych. Określa jej perspektywiczną politykę przestrzenną i filozofię rozwoju oraz interesy publiczne, które mają być współrealizowane przez innych uczestników zagospodarowania przestrzennego.

Pierwsza część *Studium*, dotycząca uwarunkowań, to podsumowanie stanu istniejącego w momencie ogłoszenia o przystąpieniu do jego opracowania. Ta część uwzględnia istniejące zagrożenia, wskazuje na dotychczasowe przeznaczenia, zagospodarowania, ład przestrzenny, stan środowiska, przyrodę i krajobraz kulturowy oraz stan dziedzictwa kulturowego.

Druga część *Studium* dotyczy kierunków zagospodarowania przestrzennego, a odnośnie do środowiska kulturowego wskazuje na ewentualne planowane jego przekształcenia oraz na kierunki ochrony. W części *Studium* odnoszącej się do kierunków zagospodarowania przestrzennego, w sposób szczególny uwzględnia się:

- ustalenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*,
- ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami,
- metody zapobiegania lub ograniczenia zagrożeń dla zabytków,
- zasady użytkowania zabytków oraz ochronę zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz ich otoczenia oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Pępowo przyjęte zostało Uchwałą Nr XIV/86/99 Rady Gminy Pępowo z dnia 30 grudnia 1999 r. ze zmianami przyjętymi Uchwałą Nr XVII/101/2012 Rady Gminy Pępowo z dnia 28 czerwca 2012 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W rozdz. II. „Szczegółowe kierunki zagospodarowania przestrzennego” pkt 2. „Środowisko kulturowe” przedstawiono ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego.

Ogólne zalecenia konserwatorskie

1. Na terenie gminy należy dążyć do utrzymania dotychczasowego charakteru jej terenów zainwestowanych, tj. kontynuować zabudowę w zwartych jednostkach osadniczych. Nową zabudowę winno się lokalizować w istniejących

miejsowościach w oparciu o istniejącą sieć dróg. W przypadku konieczności wytyczania nowych dróg, winny one stanowić logiczną kontynuację dotychczasowego układu dróg.

2. Na terenach, na których czytelna jest linia zabudowy, należy ją kontynuować. We wszystkich miejscowościach należy stosować zabudowę o wysokości do dwóch kondygnacji, ze stromymi dachami, symetrycznymi dachami o nachyleniu polaci do 45 stopni. Zalecane jest także stosowanie dachów mansardowych i łamanych oraz naczółkowych, wszystkie winny być kryte dachówką ceramiczną.

3. Na terenach wiejskich, tradycyjnie zabudowanych, należy kontynuować typ zabudowy zagrodowej. Zalecane są budynki o podłużnych bryłach; należy unikać budynków o rzutach zbliżonych do kwadratu. Niedopuszczalne jest lokalizowanie nowych budynków pojedynczo, w środku działki, w obrębie historycznej struktury wsi.

4. W przypadku dobudowywania nowych budynków na terenie zagród już istniejących należy te obiekty tak lokalizować, aby stanowiły logiczną kontynuację dotychczasowego układu budynków (np. należy dobudować czwarty bok prostokąta).

5. Pożądane jest scalanie własnościowe poszczególnych folwarków. Niezależnie jednak od tego, czy dany folwark należy do jednego właściciela, czy wielu, należy zachować jego strukturę przestrzenną, ponadto obowiązują następujące zalecenia konserwatorskie:

- należy zachować istniejącą zabudowę;
- rozbórki obiektów zabytkowych możliwe są jedynie w przypadkach stwierdzenia ich złego stanu technicznego i wykonania odpowiedniej dokumentacji historyczno-architektonicznej, całość należy przedstawić i uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- lokalizowanie nowej zabudowy na terenie lub w bezpośrednim sąsiedztwie folwarku możliwe jest jedynie w miejscu rozebranych budynków historycznych lub jako logiczna kontynuacja zabudowy folwarcznej;
- w miarę możliwości należy zachować funkcje poszczególnych części zespołów pałacowo-parkowych: folwarki – funkcje gospodarcze, polany parkowe – łąki krajobrazowe bez prowadzenia nasadzeń, tereny zadrzewione jako naturalne masywy zieleni, zwłaszcza rosnące nad brzegami cieków wodnych;
- należy zachować jedność, przynajmniej optyczną, majdanu folwarcznego; niedopuszczalne jest lokalizowanie na nim nowej zabudowy, wydzielanie działek wysokimi ogrodzeniami, sytuowanie tu zieleni wysokiej lub innych obiektów

optycznie niszczących przestrzeń majdanu;

- w przypadku zachowania się zbiorników wodnych na dziedzińcu folwarcznym – należy je utrzymać.

Ustalenia konserwatorskie dla obiektów i obszarów objętych ochroną oraz proponowanych do objęcia ochroną

1. Ustalenia dla zabytków wpisanych do rejestru zabytków:

Obiekty objęte ochroną w formie wpisu do rejestru zabytków podlegają ochronie na mocy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz innych aktów prawnych. Wszelkie działania dotyczące tych obiektów winny być prowadzone w oparciu o wytyczne konserwatora zabytków i zgodnie z zatwierdzoną przez niego dokumentacją.

2. Ustalenia dla obiektów należących do konserwatorskiego spisu zabytków architektury i budownictwa:

- należy zachować ich bryłę, kształt i geometrię dachu oraz zastosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych,

- należy utrzymać, a w zniszczonych fragmentach odtworzyć historyczny detal architektoniczny, zachować kształt, rozmiary i rozmieszczenie otworów zgodnie z historycznym wizerunkiem budynku, należy utrzymać lub odtworzyć oryginalną stolarkę okien i drzwi, w przypadku konieczności przebicia nowych otworów, należy je zharmonizować z zabytkową elewacją budynku,

- wskazane jest stosowanie kolorystyki nawiązującej do stosowanej w przeszłości, tj. białej stolarki okiennej, ceramicznego lub tynkowanego lica ścian zewnętrznych.

Ustalenia dla cmentarzy

1. Jeżeli są one nadal użytkowane, należy zachować ich dotychczasową funkcję.

2. Cmentarze nieużytkowane należy zachować jako tereny zielone, np. miejsca spacerowe.

3. Należy zaznaczyć w terenie obszar cmentarza przez ogrodzenie go w sposób trwały; funkcję ogrodzenia pełnić może zarówno twór sztuczny (mur, estetyczne ogrodzenie metalowe) jak i naturalny (np. żywopłot).

4. Cmentarze te należy uporządkować: zachowane nagrobki zabezpieczyć przed dewastacją i pozostawić na miejscu, ewentualnie utworzyć dla nich lapidarium lub zachować je w inny, uzgodniony z konserwatorem zabytków, sposób; usunąć samosiewy. Wszelkie działania wykraczające poza te wymogi należy uzgadniać z konserwatorem zabytków.

Ustalenia dla szpalerów i alei

W przypadku szpalerów, alei i pojedynczych okazów obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- utrzymanie obiektu w miejscu i granicach historycznych,
- właściwa pielęgnacja zieleni,
- w przypadku szpalerów i alei, usuwanie okazów chorych i uzupełnianie układu nasadzeniami właściwych gatunków drzew.

Ochronie podlegają:

- 1) aleje drzew biegnące od parku pałacowego w Pępowie, w kierunku północnym (do drogi), około 800 m, w kierunku wschodnim (w stronę Bielaw), około 1300 m,
- 2) aleja łącząca drogę w stronę Bielaw z drogą powiatową z Pępowa do Babkowic.

Ustalenia dla stanowisk archeologicznych

Zasady prowadzenia inwestycji położonych w obrębie występowania stanowisk archeologicznych określają przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ponadto na terenach tych:

- dopuszcza się uprawy rolnicze, ogrodowe, poletka doświadczalne itp., przy czym należy unikać zbyt głębokiej orki, stanowiącej zagrożenie dla znajdujących się w ziemi zabytków archeologicznych,
- dopuszczalne jest lokalizowanie inwestycji na terenie stanowiska archeologicznego, pod warunkiem uzgodnienia i uzyskania zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- nie dopuszcza się żadnych działań inwestycyjnych w obrębie stanowisk stanowiących elementy wyróżniające się z otoczenia (np. obwałowania, nisze, itp.).

Na obszarze gminy znanych jest 112 stanowisk archeologicznych. Największe ich skupisko znajduje się w obniżeniach dolinnych lub w ich sąsiedztwie. Ścisłej ochronie konserwatorskiej podlega teren znajdujący się w sąsiedztwie zespołu folwarcznego w Pępowie – grodzisko z okresu średniowiecza wpisane do rejestru zabytków.

Ustalenia dla zespołów zieleni chronionej – parków i ogrodów

Na terenie parków i ogrodów obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- należy dążyć do ich zachowania lub scalenia w granicach historycznych,
- niedopuszczalne jest dokonywanie podziałów własnościowych tych terenów; w przypadku, gdy taki podział już istnieje, należy dążyć do scalenia własnościowego gruntów w granicach historycznych założenia,
- założenia te winny pozostać założeniami zielonymi, należy tu lokalizować

funkcję rekreacyjną lub reprezentacyjną; założenia te należy uporządkować, wskazana jest ich rewaloryzacja, w przypadku gdy nie przewiduje się rewaloryzacji danego obszaru, należy pozostawić zieleni naturalnemu rozwojowi,

- w celach hodowlanych wykorzystywać można jedynie cieki i zbiorniki wodne,
- stosunki gruntowo-wodne winny umożliwić utrzymanie zieleni w należyłym stanie, prace melioracyjne winny dążyć do odtworzenia dawnych stosunków wodnych,
- na obszarach chronionych wprowadza się zakaz prowadzenia działalności inwestycyjnej bez uzgodnienia z konserwatorem zabytków.

Ustalenia dla stref konserwatorskich

Strefa „A” szczególnej (ściślej) ochrony konserwatorskiej obejmuje obszar, na którym elementy układu przestrzennego miejscowości lub jej części, tzn. rozplanowanie, zabudowa oraz związany z nimi teren i krajobraz zachowały się w stanie nienaruszonym lub jedynie nieznacznie zniekształconym, a także teren wpisany do rejestru zabytków. Jest to obszar uznany za szczególnie ważny pod względem przekazu historycznego i kulturowego. W strefie tej obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową oraz konieczność opracowania planu szczegółowego rewaloryzacji. Wobec powyższego, pierwszeństwo mają wszelkie działania odtworzeniowe i rewaloryzacyjne, zarówno w przypadku przyrodniczych elementów krajobrazu, jak i w stosunku do historycznej zabudowy, struktury technicznej, instalacji wodnych, sieci komunikacyjnych. Wszelkie działania muszą być uzgodnione z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustalenia dla strefy „A” ochrony konserwatorskiej:

- należy zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie dróg, ulic i placów, linie zabudowy, kompozycję wnętrza urbanistycznych oraz kompozycję zieleni,
- obiekty o wartościach zabytkowych należy poddać restauracji i modernizacji technicznej z dostosowaniem obecnej lub projektowanej funkcji do wartości obiektu,
- nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej; nie może ona dominować nad zabudową historyczną, a wszelka działalność

- inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne,
- elementy dysharmonizujące, zwłaszcza uniemożliwiające ekspozycję wartościowych obiektów zabytkowych, winny być usunięte lub poddane odpowiedniej przebudowie, dopuszcza się pozostawienie ich do śmierci technicznej,
 - wskazane jest zaznaczenie śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej,
 - należy preferować te inwestycje, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utworzenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu,
 - nie zaleca się umieszczania reklam lub innych tablic, niezwiązanych bezpośrednio z danym obiektem i stanowiących element obcy na tym obszarze,
 - wszelkie działania inwestycyjne należy konsultować z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Strefą „A” objęte są następujące obszary:

Gębice – zespół ruralistyczny w skład którego wchodzi:

- zespół pałacowo-parkowy,
- zespół folwarczny,
- obszar wsi z zachowanym układem przestrzennym i historyczną zabudową.

Krzyżanki – zespół dworsko-parkowy wraz z zabudowaniami folwarcznymi.

Pępowo – zespół pałacowo-parkowy, zespół folwarczny, zabudowa gospodarcza stadniny koni, zespół kościelno-cmentarny, cmentarz parafialny, teren związany z wiatrakami, zabudowa wsi w południowej części miejscowości oraz w części sąsiadującej z założeniem folwarcznym i łąkami przypałacowymi.

Skoraszewice – zespół pałacowo-parkowy wraz z pawilonem ogrodowym.

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej obejmuje obszary, w których elementy dawnego układu przestrzennego miejscowości lub jej części, tzn. rozplanowanie, kształt zewnętrzny zabudowy, a także jej powiązania z zielenią i krajobrazem, zachowały się w stosunkowo dobrym stanie i całość stanowi wartość kulturową w skali lokalnej.

Ustalenia dla strefy „B” ochrony konserwatorskiej:

- należy zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie dróg, ulic i placów, linie zabudowy, kompozycję wnętrza urbanistycznych oraz kompozycję zieleni, wskazane jest zaznaczenie śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej,

- obiekty o wartościach zabytkowych należy poddać restauracji i modernizacji technicznej z dostosowaniem obecnej lub projektowanej funkcji do wartości obiektu,
- nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali, bryły przy założeniu harmonijnego współlistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej; wszelka działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne,
- elementy dysharmonizujące, zwłaszcza uniemożliwiające ekspozycję wartościowych obiektów zabytkowych, winny być usunięte lub poddane odpowiedniej przebudowie,
- należy przyznać pierwszeństwo działaniom odtworzeniowym, rewaloryzacyjnym, należy preferować te inwestycje, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utworzenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu,
- nie zaleca się umieszczania reklam lub innych tablic nie związanych bezpośrednio z danym obiektem i stanowiącym element obcy na tym obszarze,
- wszelkie działania inwestycyjne należy konsultować z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Strefą „B” objęte są:

Anielin – zespół folwarczny,

Babkowice – zespół dworsko-folwarczny,

Bielawy – zespół folwarczny,

Czeluścin – dawny zespół folwarczny,

Dąbie – zespół folwarczny,

Krzekotowice – dawny zespół folwarczny,

Skoraszewice – zabudowa wsi wzdłuż ulicy sąsiadującej od strony wschodniej z zespołem pałacowo-parkowym,

Wilkoniczki – zespół folwarczny,

Siedlec – dawny zespół folwarczny, teren całej wsi z zachowanym układem przestrzennym i historyczną zabudową.

Ustalenia dla strefy „K” ochrony krajobrazu kulturowego:

W strefie „K” z uwagi na podlegający ochronie charakter relacji między obiektami przyrodniczymi a kubaturowymi obowiązują następujące wymogi

konserwatorskie:

- należy zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie i kompozycję terenu,
- nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej; nie może ona dominować nad zabudową historyczną, a działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne,
- formy inwestowania należy ukierunkować na ich harmonijne wpisanie w otaczający krajobraz, z tego powodu należy wyłączyć z możliwości realizacji inwestycje wielkoobszarowe, jak również te, które wymagają znacznych przeobrażeń krajobrazu,
- należy utrzymać krajobraz przyrodniczy związany przestrzennie z historycznym założeniem tych terenów i podkreślać ich związek przestrzenny z tym założeniem.

Strefa ochrony konserwatorskiej „K” obejmuje:

Gębice – krajobraz wsi w części widocznej od strony Pępowa,

Pępowo – obszar krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym w granicach ochrony archeologicznej terenu,

Skoraszewice – obszar krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym od drogi Wilkonice – Skoraszewice do granic zespołu parkowego.

Ustalenia dla strefy „E” ochrony ekspozycji:

Wymogi konserwatorskie w strefie „E” ustalone są każdorazowo indywidualnie dla poszczególnych obszarów. W strefie tej stosuje się:

- całkowity zakaz wznoszenia obiektów kubaturowych,
- zalecenia dotyczące kształtowania nowej zabudowy (np. ustalenie nieprzekraczalnych gabarytów zabudowy, proporcji bryły i formy dachu itp.),
- zakaz zalesiania obszarów położonych w tej strefie,
- konieczność wykonania dodatkowych opracowań (np. panoram miejscowości lub jej fragmentów),
- w przypadkach proponowania rozwiązań niezgodnych z ustaleniami niniejszych wytycznych lub przez nie nieprzewidzianych niezbędne jest uzyskanie opinii konserwatora zabytków.

Strefą „E” ochrony ekspozycji objęte są:

Gębice – teren obejmujący obszar wsi od strony wschodniej, południowej

i zachodniej,

Pępowo – oś widokowa w kierunku dominanty, którą stanowi kościół p.w. św. Jadwigi, od strony Gębic, oś widokowa wzdłuż alei lipowej od strony północno-wschodniej zespołu parkowego, w kierunku folwarku Bielawy,

Skoraszewice – teren ekspozycji obejmującej obszar południowej części wsi z dominantą wieży kościelnej oraz kołnierzem parku, teren ekspozycji od strony drogi Wilkonice – Skoraszewice z dominantą bryły kościoła.

Ustalenia dla ścisłej strefy ochrony archeologicznej – ochrony reliktyw archeologicznych:

- zakazana jest wszelka działalność budowlana, inwestycyjna nie związana bezpośrednio z konserwacją lub rewaloryzacją tego terenu,
- dopuszcza się jedynie prowadzenie prac porządkowych, konserwacji zachowanych fragmentów zabytkowych w celu ich ekspozycji w terenie, przystosowania terenu do pełnienia funkcji muzealnych, rekreacyjnych, kulturowych i innych,
- wszelkie działania na terenie strefy winny być prowadzone pod nadzorem i za zezwoleniem konserwatora zabytków,
- inwestor winien liczyć się z koniecznością zlecenia dodatkowych badań lub opracowań studialnych archeologicznych, architektonicznych, stratygraficznych, dendrochronologicznych itp.

W obrębie strefy ścisłej ochrony archeologicznej znajduje się obszar pomiędzy zabudowaniami folwarcznymi a zespołem pałacowo-parkowym we wsi Pępowo (grodzisko z okresu średniowiecza).

Ustalenia dla strefy „W” obserwacji archeologicznej:

- wszelkie zamierzenia inwestycyjne (wykopy ziemne, w tym zakładanie infrastruktury technicznej) na tym obszarze winny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, a prace ziemne prowadzone pod nadzorem archeologiczno-konserwatorskim. Ze względu na możliwość stwierdzenia w trakcie prac reliktyw archeologicznych inwestor winien liczyć się z koniecznością zmiany technologii prowadzenia robót (w przypadku dokonania znalezisk archeologicznych, prace budowlane winny być przerwane, a teren udostępniony do ratowniczych badań archeologicznych, po przeprowadzeniu badań archeologicznych można kontynuować inwestycję,
- bez uzgodnienia dopuszcza się jedynie prowadzenie prac porządkowych, nie wnikających w głąb gruntu oraz prac rolniczych.

Strefą „W” objęty jest cały obszar gminy.

Kierunki działań podejmowanych przez gminę w zakresie środowiska kulturowego powinny koncentrować się przede wszystkim na:

- ochronie środowiska kulturowego przy założeniu, że ochronę dóbr kultury traktuje się na równi z ochroną krajobrazu,
- uwzględnieniu we wszystkich zamierzeniach planistycznych faktu istnienia obszarów ochrony konserwatorskiej i obiektów chronionych, stref ekspozycji i stref ochrony krajobrazu, punktów widokowych, historycznych traktów i przejazdów, obiektów kultu religijnego,
- wprowadzaniu do ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz decyzji o warunkach zabudowy zapisów dotyczących kształtowania architektury w nawiązaniu do tradycji lokalnych.

Proponowane kierunki powinny przyczynić się do odbudowania form budownictwa regionalnego, stając się przyczynkiem do podniesienia atrakcyjności turystycznej gminy. Nowa architektura winna się wpisać w otoczenie, w starą zabudowę, wykorzystując jej tło, wzbogacać, a nie szpecić krajobraz.

8.3. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Ustalenia ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego stanowią prawo lokalne i jedną z ustawowych form ochrony zabytków. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest dokumentem planistycznym wykonywanym na podstawie ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a tym samym uwzględnia przyjęte w nim ogólne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zawiera dodatkowe szczegółowe wnioski konserwatorskie. Ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego odnośnie do dziedzictwa kulturowego dotyczą, poza oczywistymi kwestiami związanymi z obiektami i obszarami, również wszystkich aspektów zagospodarowania przestrzennego mogących mieć wpływ na kondycję środowiska kulturowego. Formułowane są one w trybie nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń.

Dla terenu gminy Pępowo obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, które zawierają zapisy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego:

I. Zmiana ogólnego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy

Pępowo przyjęta Uchwałą Nr VI/40/99 Rady Gminy Pępowo z dnia 5 marca 1999 roku.

W rozdz. I § 4.2 wprowadzono zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego:

Dla części obszaru objętego strefą ochrony konserwatorskiej obowiązuje uzgodnienie projektu budynków z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

II. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Pępowo przyjęta Uchwałą Nr XVII/102/2000 Rady Gminy Pępowo z dnia 26 kwietnia 2000 roku.

W rozdz. I § 2.4 wprowadzono zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego:

Z uwagi na położenie w strefie ochrony konserwatorskiej „W” obowiązuje, na każdym etapie realizacji inwestycji, uzgodnienie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków warunków i zasad prowadzenia prac, w zakresie obowiązujących przepisów szczególnych dotyczących ochrony konserwatorskiej w strefach archeologicznych, w tym nadzoru archeologicznego i ewentualnych prac ratowniczych.

III. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w miejscowościach: Pępowo i Ludwinowo przyjęty Uchwałą Nr XXVIII/146/2005 Rady Gminy Pępowo z dnia 12 września 2005 r.

W rozdz. II § 5.7 wprowadzono zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego:

Obszar położony w strefie ścisłej strefie ochrony konserwatorskiej i strefie „W” ochrony archeologicznej; obowiązuje uzgodnienie projektu architektonicznego z WKZ na etapie koncepcji i uzyskania pozwolenia na realizację; WKZ określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji i prace dokumentacyjno-zabezpieczające.

IV. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej i usługowej w miejscowości Siedlec przyjęty Uchwałą Nr XXVIII/164/2013 Rady Gminy Pępowo z dnia 10 grudnia 2013 r.

W § 6 wprowadzono zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego:

W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej obowiązują ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z przepisów odrębnych – Teren położony w strefie „W” ochrony archeologicznej. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne naruszające strukturę gruntu wymagają prowadzenia badań archeologicznych.

V. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru farmy wiatrowej w obrębie gminy Pępowo przyjęty Uchwałą Nr IX/50/2015 Rady Gminy Pępowo z dnia 3 sierpnia 2015 r.

W rozdz. II § 6.13-14 wprowadzono zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego:

13. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne prowadzone w strefie ochrony archeologicznej „W” naruszające strukturę wymagają prowadzenia badań archeologicznych, których zakres należy uzgodnić z konserwatorem zabytków.

14. W strefie „K” ochrony krajobrazu kulturowego obowiązują następujące zasady kształtowania zabudowy: 1) Wszelkie zamierzenia inwestycyjne powinny być uzgadniane z służbami ochrony zabytków. 2) Dopuszcza się budowę budynków i budowli rolniczych oraz urządzeń technicznych z nimi związanych z uwzględnieniem przepisów odrębnych. 3) Nową zabudowę stanowiącą kontynuację zabudowy istniejącej, zlokalizowanej poza granicami planu, należy dostosować do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, wysokości i gabarytów budynków oraz w nawiązaniu do lokalnej tradycji architektonicznej.

VI. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w obrębach ewidencyjnych Babkowie, Czeluścin, Krzekotowice, Krzyżanki, Pasierby, Pępowo, Skoraszewice, Wilkonice, gmina Pępowo przyjęty Uchwałą Nr XII/88/2019 Rady Gminy Pępowo z dnia 29 października 2019 r.

W § 13 wprowadzono zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego:

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego wyznacza się, zgodnie z rysunkiem planu, strefę ochrony archeologicznej „W” obejmującą zewidencjonowane stanowiska archeologiczne: Krzekotowice st. 3 AZP 66-29/8, Pasierby st. 5 AZP 67-29/26, Pasierby st. 9 AZP 67-29/33, w której ustala się ochronę zgodnie z przepisami odrębnymi znajdujących się w niej stanowisk archeologicznych stanowiących świadectwo życia i działalności człowieka.

VII. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w obrębach ewidencyjnych Babkowie, Czeluścin, Gębice, Krzekotowice, Krzyżanki, Ludwikowo, Pępowo, Siedlec, Skoraszewice, Wilkonice, gmina Pępowo przyjęty Uchwałą Nr XXI/155/2020 Rady Gminy Pępowo z dnia 10 listopada 2020 r.

W § 16 wprowadzono zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego:

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego wyznacza się, zgodnie z rysunkiem planu, strefę ochrony archeologicznej „W” obejmującą zewidencjonowane stanowiska archeologiczne: Krzekotowice st. 1 AZP 66-29/6,

Krzekotowice st. 2 AZP 67-29/26, Krzekotowice st. 2 AZP 67-29/10, Pępowo st. 9 AZP 66-29/26, Pępowo st. 10 AZP 66-29/26, w której ustala się ochronę zgodnie z przepisami odrębnymi znajdujących się w niej stanowisk archeologicznych stanowiących świadectwo życia i działalności człowieka.

Ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z zapisów zawartych w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i są każdorazowo uzgadniane z Kierownikiem Delegatury w Lesznie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu.

Inwestycje na terenie gminy Pępowo, na obszarach, dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wykonywane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, które uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

8.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmienionym stanie terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku. Formami takiej ochrony są parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, rezerwaty przyrody. Tworzy się je na obszarach o wysokich walorach naturalnych środowiska oraz o nieprzeciętnych właściwościach estetycznych krajobrazu, nierzadko połączonych z wartościami historycznymi, turystycznymi i krajoznawczymi.

Na terenie gminy Pępowo znajdują się dwa rezerwaty przyrody:

1. Rezerwat przyrody „Czerwona Róża” o powierzchni 5,36 ha. Został ustanowiony w 1958 r. w celu zachowania ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu mieszanego z udziałem modrzewia, dębu i sosny.
2. Rezerwat przyrody „Pępowo” o powierzchni 12,21 ha. Został ustanowiony w 1958 r. w celu zachowania ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu mieszanego z udziałem dębu, buka oraz brekinii.

Na terenie gminy Pępowo indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru pomników przyrody objętych jest kilkadziesiąt obiektów przyrody ożywionej, m.in. jarzęby brekinie w oddziałach leśnych, jesiony wyniosłe i dęby szypułkowe w parku w Skoraszewicach, lipy drobnolistne, jesiony wyniosłe, dęby szypułkowe

i lipy szerokolistne w parku w Gębicach.

Na terenie gminy Pępowo nie występują obszary objęte siecią ekologiczną Natura 2000.

8.5. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, zgodnie z § 4 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153), wydane na podstawie art. 88 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta). Plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu. Jak wskazuje § 3 ust. 3 pkt 1-3 i ust. 5 cyt. Rozporządzenia plan ochrony zabytków zawiera w szczególności informacje niezbędne do realizacji prac przygotowawczych oraz sprawnego koordynowania i zarządzania ochroną w poszczególnych etapach działania, wykaz osób uprawnionych do podejmowania decyzji i kierowania ochroną, wyszczególnienie sposobów przepływu informacji na wszystkich stopniach zarządzania. Dokument ten sporządzany jest według instrukcji przygotowania i realizacji planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, stanowiącej załącznik do wskazanego Rozporządzenia.

Gmina Pępowo posiada plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowany w 2012 r. Plan ten jest corocznie aktualizowany.

9. Charakterystyka i ocena stanu zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Powszechnie przyjmuje się, że największe znaczenie dla miasta, wsi czy regionu mają zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków. Do zabytków nieruchomych, zgodnie z art. 6 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r., należą: krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji. W gminie Pępowo zabytki

nieruchome wpisane do rejestru zabytków prezentują zróżnicowany stan zachowania, wynikający z formy własności i wykorzystania obiektu – od bardzo dobrego po wymagające prac remontowych. Wśród najcenniejszych zabytków nieruchomych, z uwagi na walory historyczne i architektoniczne, w gminie można wyróżnić:

ARCHITEKTURA SAKRALNA

Nieodłącznym elementem stanowiącym dominantę architektoniczną w krajobrazie wsi, są wieże i dachy kościołów wraz z towarzyszącą im zabudową w postaci kaplic, kapliczek oraz otaczających je ogrodzeń i bram, czyniąc zapis historii przekształceń architektury, rozwiązań i konstrukcji. Na terenie gminy znajdują się dwie świątynie – w Skoraszewicach i Pępowie, z których do rejestru wpisano tę najstarszą, w Pępowie. Poddawana jest ona pracom remontowym i naprawczym w miarę potrzeb, na bieżąco. Obecnie rozpoczęto I etap prac remontowych dachu.

PĘPOWO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO PW. ŚW. JADWIGI

Parafia znana od XIII w. Pierwszy kościół murowany wzniesiony zapewne w 2 poł. XV w., kolejny został pobudowany w latach 1610-1625 r. przez właściciela Pępowa Jana Konarzewskiego, a po jego śmierci budowa była kontynuowana przez jego brata Andrzeja Konarzewskiego. W 1628 roku biskup pomocniczy poznański, Jan Baykowski konsekrował świątynię pod wezwaniem św. Jadwigi i św. Andrzeja. W 1734 r. burza zerwała dach kościoła i zniszczyła częściowo wieżę. W 1811 r. rozebrano chylącą się ku upadkowi wieżę. W latach 1829-1836 Józef Mycielski, kolejny właściciel wsi, wybudował nową, istniejącą do dnia dzisiejszego, wysoką na 30 metrów, ozdobioną fryzami z dekoracją roślinną, wnękami i zwieńczoną zębatą attyką. Także w tym czasie zostały dobudowane w stylu gotyckim dwie nawy boczne - zakrystia (dzisiaj kaplica świętej Jadwigi) i boczna kruchta (dzisiaj zakrystia). Przebudowy, która nadała świątyni cechy gotyku romantycznego, dokonano według projektu włoskiego architekta Franciszka Marii Lanciego. Kolejna przebudowa została wykonana na początku XX w., według projektu z 1918 r. znanego poznańskiego architekta Mariana Andrzejewskiego. W nawie głównej wykuto wtedy sześć dodatkowych okien, które ozdobiono bogatą neobarokową sztukaterią.

Świątynia murowana z cegły, nieotynkowana, orientowana, pierwotnie gotycko-renesansowa, rozbudowana w stylu gotyku romantycznego. Pierwotnie jednonawowa na rzucie prostokąta, zamieniona przez dobudowę naw bocznych

na trzyprzęsłową pseudobazylikę. Przy węższym i niższym, dwuprzęsłowym, zamkniętym wielobocznie prezbiterium znajduje się od południa ośmioboczna kaplica oraz prostokątna zakrystia od północy. W części zachodniej do korpusu przylega kwadratowa wieża. Pod prezbiterium znajdują się sklepione krypty grobowe. W nawie głównej kościoła zachowane sklepienie kolebkowe z lunetami, ozdobione dekoracją stiukową z okresu późnego renesansu, w nawie bocznej, północnej, sklepienia krzyżowo-żebrowe, a w nawie południowej żagielkowe, wsparte na gurtach. Chór muzyczny wsparty jest na trzech pilastrowanych arkadach. Okna nawy głównej i prezbiterium zamknięte odcinkiem łuku, pozostałe ostrołukowe z maswerkami. Późnogotyckie prezbiterium wsparte jest szarpami dwuskokowymi. Elewacje wieży i naw bogato dekorowane w stylu gotyku romantycznego. Wieża oszkarpowana w narożnikach, zwieńczona krenelażem, jej ściany są rozczłonkowane oknami ostrołukowymi i bliźniami, ozdobione smukłym arkadowaniem ostrołukowym oraz fryzami o motywach rozet i arkadek. Nawy boczne i kaplica opięte szarpami zwieńczonymi pinaklami. Kościół nakryty dachem dwuspadowym, pokryty dachówką nad nawą główną i prezbiterium, nad nawami bocznymi dachy pulpitarne, nad kaplicą dach namiotowy. Kościół otoczony murem ceglany z ostrołukowymi arkadami z ok. poł. XIX w.

Stan zachowania kościoła dobry. W latach 2010 - 2013 r. wykonano wymianę okien wraz z pracami renowacyjnymi i konserwatorskimi w zakresie stolarki okiennej w wieży kościelnej z dostosowaniem do pierwotnego wyglądu. Obecnie – 2022 r. - rozpoczęto I etap wymiany dachu i uszkodzonej więźby dachowej nad nawą główną, w planach wymiana pozostałego pokrycia dachowego w miarę pozyskania środków finansowych.

W bezpośrednim sąsiedztwie kościoła parafialnego, po jego północnej stronie, usytuowana jest plebania. Budynek z 1774 r., późnobarokowy, ufundowany przez proboszcza Józefa Konegena. W 1842 r. został przebudowany w partii poddasza. Murowany z cegły, otynkowany. Wzniesiony na rzucie prostokąta, częściowo podpiwniczony, parterowy z użytkowym poddaszem, nakryty wysokim dachem naczółkowym. W dachu od strony wschodniej i zachodniej dwie wystawki, kryte daszkami dwuspadowymi. Elewacje z detalem architektonicznym - pilastry, lizeny, otwory okienne w kształcie prostokątów stojących o sfazowanych krawędziach, zwieńczone kluczami. Nad drzwiami wejściowymi płaskorzeźbiony stylizowany kartusz. W ostatnich latach budynek był remontowany, m.in. położono nowe tynki zewnętrzne, pomalowano elewacje,

dach pokryto nową dachówką ceramiczną, założono nowe rynny, rury spustowe i instalację odgromową.

ZESPOŁY REZYDENCJONALNO-PARKOWE I FOLWARCZNE

W przeszłości tworzące charakterystyczne wyznaczniki wiejskiego krajobrazu kulturowego, po drugiej wojnie światowej w większości uległy znacznej destrukcji. Oddzielone od naturalnego zaplecza, jakim były majątki ziemskie, pozbawione autentycznych gospodarzy, najczęściej niszczały, opuszczone, zamienione na szkoły, biura PGR i mieszkania pracownicze. Jedynie nieliczne przetrwały w stanie niepogorszonym. Zmiany ustrojowe częściowo odmieniły losy tych kompleksów, pozwalając na przeprowadzenie zabiegów rewitalizacyjnych, przywracających pierwotną funkcję, bądź też wprowadzając do tych zespołów nowe formy użytkowe, jak np. pałac w Gębicach adaptowany na cele szkoleniowo-wypoczynkowe.

Większości obiektów architektonicznych towarzyszyły i tworzyły z nimi kompozycyjnie nierozzerwalną całość parki. Miały one izolować mieszkańców rezydencji od wsi i zabudowań gospodarczych, ale także chronić od wiatrów i być miejscem spacerów dla ich właścicieli oraz oazą zieleni i atrakcyjnym elementem krajobrazu. Zmieniały się wraz z modą i stylami kolejnych epok. Na terenie gminy do rejestru zabytków wpisane zostały 3 parki – Pępowo, Gębice i Skoraszewice. Natomiast przykłady najcenniejszej zabudowy folwarcznej, wpisane do rejestru zabytków, to obiekty w miejscowościach: Gębice, Krzekotowice, Krzyżanki i Pępowo.

GĘBICE

Wieś wzmiankowana w źródłach w XII w. W średniowieczu własność Borśniczów. Kolejne wzmianki o wsi - w Regestach grodzkich i ziemskich - na pocz. XVI w., kiedy właścicielem był Piotr Frycz Jutroski. Przed 1519 r. wieś nabył Feliks Miaskowski herbu Bończa. Miaskowscy posiadali wieś aż do 1698 r., wtedy sprzedali ją Teofilowi z Werbna Pawłowskiemu. Gdy na pocz. XVIII w. wieś przeszła w ręce luteranów, dziedzicem został Krzysztof Wilhelm von Rhediger (Redyger), ożeniony z Zofią Katarzyną von Salisch. Za czasów Rhedigera dzierżawcami Gębic zostali Żychlińscy h. Szeliga. Następnie K. Rhediger sprzedał Gębice szwagrowi – Adamowi Konradowi Unrugowi ożenionemu z Marią Elżbietą von Salisch. Zapewne to dla Unrugów wzniesiono we wsi pierwotny dwór, o którym mówi wzmianka z 1725 r. W 1729 r. nabywcami wsi zostali Mieruccy h. Poraj. Mierucki sprzedał Gębice Stanisławowi Linowskiemu, skarbnikowi poznańskiemu, który zmarł w Gębicach 11 października 1761 r. Jego

synowie wkrótce sprzedali Gębice Janowi Nepomucenowi Mycielskiemu. Kolejnymi właścicielami byli: Jan Jakub Klug, Stanisław Bniński i jego brat Ignacy, który sprzedał wieś wraz przyległościami Aleksandrowi Bojanowskiemu h. Junosza. Kolejnym właścicielem został Hieronim Michał Gorzeński h. Nałęcz, któremu dobra wniosła w wianie Antonina Bojanowska. Ok. 1830 r. Hieronim wybudował obecny pałac, a w jego otoczeniu założono park krajobrazowy. Gorzeńscy sprzedali majątek w 1880 r. Fritzowi Lucke. W kwietniu 1883 r. Lucke sprzedał Gębice Marii hr. Mycielskiej h. Dołęga, z Chocieszewic, która przekazała majątek swojej bratanicy – Elżbiecie Marii Mycielskiej, zamężnej z Ludwikiem Mycielskim. Oni też pod k. XIX w. rozbudowali pałac o przybudówki i wieżę widokową. Po śmierci Elżbiety Mycielskiej majątek przejął zięć, Stanisław Rostworowski, mąż córki Zofii, który był ostatnim przedwojennym właścicielem. Po II wojnie światowej majątek rozparcelowano. Na bazie folwarku utworzono Rolniczą Spółdzielnię Produkcyjną, zaś w pałacu mieściły się mieszkania oraz przedszkole. Od lat 70. XX w. stanowił ośrodek szkoleniowo – wypoczynkowy Polskiego Radia i Telewizji. Od 1998 r. jest własnością prywatną. Obecnie został ponownie wystawiony na sprzedaż.

ZESPÓŁ PAŁACOWY

Pałac klasycystyczny. Budynek fasadą zwrócony na południe, murowany, wzniesiony na planie zbliżonym do litery T, z korpusem głównym ryzalitowanym na głównej osi poprzecznej, z przybudówką wschodnią na planie wydłużonego prostokąta wysuniętego przed lico ściany południowej i północnej korpusu, z przybudówką zachodnią na planie wydłużonego prostokąta przylegającego do ściany zachodniej korpusu głównego pałacu. Na głównej osi poprzecznej ryzalit północny zamknięty trójbocznie oraz ryzalit południowy, płytki, poprzedzony portykiem kolumnowym oraz podjazdem ze schodami głównymi. Wejście główne od południa poprzedzone kolumnadą. Przybudówka wschodnia poprzedzona od wschodu werandą. Budowla wzniesiona na niewielkim cokole, dwukondygnacyjna, z dwukondygnacyjnym ryzalitem trójbocznie zamkniętym, z dwukondygnacyjną, na planie kwadratu, wieżą powyżej przybudówki wschodniej. Korpus główny nakryty dachem czterospadowym z dwiema parami wystawek dachowych w połaci południowej i północnej. Ryzalit północny dachem dwuspadowym przechodzącym w trójpołaciowy, nad trójbocznym zamknięciem muru, przybudówka zachodnia nakryta dachem płaskim. Nad przybudówką wschodnią taras, wieża nakryta płasko, zwieńczona balustradą. Elewacje tynkowane, dzielone gzymsami, otwory okienne w architektonicznych

obramieniach. W środkowej części elewacji frontowej nad portykiem połu naczółka oraz w jego zwieńczeniu umieszczona płaskorzeźbiona dekoracja z herbami właścicieli: Nałęcz Gorzeńskich i Junosza Bojanowskich. Dachy kryte dachówką ceramiczną, wystawki dachowe - blachą miedzianą. Stan zachowania pałacu dobry.

Park z 1 poł. XIX w., przekształcony w 2 poł. XIX w. o powierzchni ok. 6 ha, o charakterze krajobrazowym. Pałac usytuowany w jego północnej części. Park zachowany w dawnych granicach, drzewostan urozmaicony z licznymi starymi okazami drzew liściastych i iglastych, w tym pomnikowe lipy drobnolistne i szerokolistne, dęby szypułkowe, jesiony wyniosłe, z wytyczonymi alejkami wijącymi wśród komponowanych skupisk zieleni, dwoma stawami - w części północnej i południowej. Na terenie parku obelisk ku pamięci Ludwika Mycielskiego, poległego w powstaniu styczniowym. Park utrzymany w dobrym stanie.

SPICHLERZ

Z podjazdu pod pałac w kierunku zachodnim wiodzie droga na teren podwórza folwarcznego, na którym, w jego północno-wschodnim narożu wzniesiono w 1884 r. murowany budynek spichlerza, częściowo z kamienia, częściowo z cegły, dwukondygnacyjny z poddaszem. Dach stromy dwuspadowy, kryty dachówką. Budynek wzniesiony na planie prostokąta, z węższą częścią od strony północnej, przebudowaną po 1945 r. na mieszkania. Elewacje na wysokości pierwszej kondygnacji prawie w całości kamienne, powyżej ceglane, podzielone ceglany gzymsem kordonowym, szczyty gzymsem z cegły na kant. Na osi części spichrzowej główne wejście, zamknięte łukiem koszowym i ujęte w skromny ceglany portal. Otwory okienne w ceglanych obramieniach zamknięte prosto lub odcinkowo.. Od strony południowo-zachodniej do spichlerza przylega niewielka ceglana piwnica z 1911 r. Stan dostateczny. Własność Rolniczego Kombinatu Spółdzielczego Skoraszewice z/s w Krzyżankach.

KRZEKOTOWICE

Najstarsze wzmianki o wsi pochodzą z 1310 r. W 2 poł. XIV w. znajdowała się w rękach rodu Wyskotów. Od końca XIV w. znani Krzekotowscy herbu Czasza. Od 1447 r. stanowiła własność Pampowskich z Pępowa, potem Sowiskich, Miaskowskich, Karmińskich. W kocu XV w. część wsi znajdowała się w posiadaniu Krajewskich, a w 1 poł. XVI w. Siedleckich. W 1510 r. wzmiankowany był w Krzekotowicach folwark dziedziców, a w 1570 r. dwór. W XVIII w. jako właściciel wymieniane jest kolegium jezuickie w Poznaniu, a na

początku XIX w. starosta Ignacy Bniński. W 1831 r. dobra należały do Kaliksta Bojanowskiego, a od 1861 r. do Gustawa Bogusława Bojanowskiego. Natomiast od 1881 r. jako właściciel występuje Samson Woller z Bolesławca na Śląsku, posiadacz Smolic, który włączył dobra do majątności smolickiej. W 1901 r. powiększoną majątność przejęła Helena von Zieten z d. Woller. Po wojnie majątek krzekotowicki rozparcelowano. Po założeniu dworsko - folwarcznym, poza kolonią mieszkalną, pozostały ślady. W miejscu dworu wzniesiono nowe budynki pieczarkarni.

Spichlerz z pocz. XIX w., przebudowany w 1906 r., murowany z cegły, na kamiennej podmurówce, piętrowy z poddaszem, nakryty dachem czterospadowym krytym dachówką. Wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, z wnętrzem podzielonym wtórnie na kilka pomieszczeń. Elewacje tynkowane, podzielone pomiędzy kondygnacjami gzymsem kordonowym, naroża ujęte w lizeny. Obiekt w bardzo złym stanie. Własność Gminy Pępowo.

KRZYŻANKI

Miejscowość wymieniana w źródłach od 1399 r. W 1 poł. XIV w. należała do rodziny Zdunowskich ze Zdun, około poł. XV w. do Jana z Unięcic (ob. Chumiętki), a w 2 poł. XV w. do Krzyżankowskich. Od poł. XVII w. do poł. XVIII w. własność rodziny Miaskowskich, później Bronikowskich. Od 1840 r. znajdowała się w rękach Błociszewskich, a w latach 1875-1884 jako właściciel występuje kupiec z Rawicza Beszale Landsberg. Następnie rodzina Neugebauerów z Chwałkowa, której kolejni spadkobiercy byli właścicielami aż do 1945 r. Założenie pałacowe znajduje się we wschodniej części wsi i składa się z części rezydencjonalnej – przebudowanego pałacu, z końca XIX w., parku – na osi rezydencji znajduje się aleja prowadząca od wschodniej części wsi do okrągłego podjazdu przed frontem pałacu oraz zespołu folwarcznego, który składa się z podwórza gospodarczego oraz budynku mieszkalnego, usytuowanego na wschód od założenia pałacowego. Podwórze na rzucie wydłużonego prostokąta, otoczone z trzech stron budynkami, z niezabudowaną pierzeją wschodnią otwartą na park. W pierzei zachodniej znajduje się przebudowana stodoła z pocz. XX w., w pierzei północnej zachowana stajnia i obora ob. bukaciarnia, dalej w kierunku zachodnim budynek inwentarsko- mieszkalny oraz obora znacznie przebudowana po 1945 r. W pierzei południowej usytuowany został budynek warsztatowo-magazynowy, mieszczący niegdyś kuźnię, warsztat kołodziejski i powozownię.

Budynek stajni i obory wzniesiony w końcu XIX w. Murowany, w partii

cokołowej z kamienia, w pierwszej kondygnacji z cegły, a poddasze w konstrukcji muru pruskiego. Dach dwuspadowy, naczółkowy, kryty dachówką. Budynek od początku składał się z dwóch części – obory i stajni dla koni roboczych. Po wojnie stajnię zamieniono na magazyn, a w oborze zaczęto chów bukatów. Budynek wzniesiony na planie dwóch dostawionych do siebie prostokątów nierównej długości i szerokości; mieszczący stajnię – nieco krótszy i węższy. Otwory zamknięte odcinkowo, w połaci dachowej kafary. Obiekty odnawiano w latach 70. XX w. W użytkowaniu Rolniczego Kombinatoru Spółdzielczego Skoraszewice z/s w Krzyżankach. Stan zachowania zadowolający.

PĘPOWO

ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY

Na terenie Pępowa znajdują się dwa zespoły budynków stanowiących różne założenia. W północnej części wsi, która stanowiła osobną wieś zwaną Chocieszewicami, usytuowane jest okazałe założenie pałacowe, składające się z części rezydencjonalnej i gospodarczej. W położonym zaś obok Pępowie, obecnie w południowej części wsi, funkcjonował osobny folwark wchodzący w skład okręgu dworskiego Chocieszewice. Obie miejscowości zostały połączone w 1900 r. Zespół rezydencjonalny i folwarczny usytuowane wzdłuż jednej osi wschód-zachód, założony został około 1 km na północ od kościoła, przy rozwidleniu dróg na Gostyń i Pogorzelę. Pałac zajmuje wschodnią część założenia, poprzedzony założonymi tuż przy drodze dwoma podwórzami gospodarczymi z okazałym spichlerzem w południowym podwórzu. Po wschodniej stronie obu podwórz płynie rzeczka Dąbroczna, okalająca duży staw po stronie północnej. Pomiędzy podwórzami północnym i południowym biegnie gruntowa droga dojazdowa stanowiąca oś całego założenia, po stronie wschodniej zamknięta korpusem pałacu, za którym kontynuowana jest w postaci alei lipowej, po stronie zachodniej przecinająca szosę i biegnąca dalej na zachód. Za podwórzami w kierunku wschodnim rozciąga się dziedziniec pałacowy z rozległymi trawnikami, porośnięty na osi relikdami alei tujowej, z usytuowanymi po stronie południowej budynkiem stajni i wozowni, po stronie północnej budynkiem biurowca wzniesionym w miejscu dawnych zabudowań gospodarczych. Dalej na południe za budynkiem wozowni znajdują się dawne szklarnie. Na wschód od pałacu rozciąga się rozległy park. Obecny zespół pałacowy wzniesiony został w miejscu starszej siedziby rycerskiej z XIV lub XV w., prawdopodobnie typu wieży mieszkalnej. Jej pozostałością jest kopiec w parku – na wyspie usytuowanej na stawie, połączonej z lądem przy pomocy

grobli. W ciągu XV/XVI w siedziba została przeniesiona na obecne rozleglejsze miejsce – tam też wzniesiono dwór, także wpół obronny, z wodnym systemem obronnym, wykorzystanym częściowo w późniejszym barokowym założeniu.

Pałac barokowy wzniesiony w latach 70. XVII w. przez Adama Konarzewskiego lub w latach 1695-1703 przez jego syna Filipa; przebudowany i rozbudowany ok. 1770-1780, gdy właścicielem był Józef Mycielski, prawdopodobnie przez architekta Ignacego Graffa, następnie przebudowany i remontowany w 1880 r. oraz na początku XX w. Murowany z cegły, tynkowany, częściowo podpiwniczony budynek zwrócony fasadą na zachód, który tworzą; dwukondygnacyjny korpus główny z poddaszem, nakryty dachem mansardowym z dachówki ceramicznej, od strony fasady w dolnej połaci - lukarny, wzniesiony na rzucie prostokąta z ryzalitami na osi fasady i elewacji ogrodowej, z dwoma narożnymi niewielkimi alkierzami nakrytymi dachami namiotowymi podwójnymi łamanymi. Ryzalit frontowy poprzedza trójarkadowy portyk dekorowany rzeźbionymi w stiuku figurami atlantów, ze schodami i założonymi z obu stron na lekkim łuku słupkami z kratą flankującymi podjazd. Pierwotnie alkierze piętrowe, obecnie parterowe; oficyny z 4 ćw. XVIII w., murowane, parterowe z poddaszami, wzniesione na planie prostokąta, nakryte dachami mansardowymi. Pierwotnie oficyny miały górną kondygnację z muru pruskiego. Bramy łączące oficyny z alkierzami pałacu wzniesiono w 4 ćw. XVIII w., murowane, trójdzielne o środkowej arkadzie szerszej, nad którą szczyt z frontonem. Elewacje pałacu z profilowanym gzymsem kordonowym, rozczłonkowane jońskimi pilastrami. We wnętrzach zachowane późnobarokowe i rokokowe wyposażenie m.in. stolarka okienna, drzwiowa, schody wewnętrzne, dekoracje sztukatorskie, polichromie. Obiekt gruntownie remontowany (z przerwami) w latach 1975- 1995.

Park o powierzchni ok. 20 ha, pierwotnie o układzie geometrycznym, założony w końcu XVII w., przekształcony w końcu XVIII w., powiększony o część krajobrazową w XIX i XX w. Na osi założenia długa aleja lipowa z kamiennym posągami kobiety, prowadząca do pałacu. Na terenie parku zachowane pozostałości zgeometryzowanego założenia francuskiego z końca XVIII w. Z dawnego drzewostanu zachowane m.in. dęby szypułkowe, platany klonolistne, lipy drobnolistne, jesiony wyniosłe. Park zrewitalizowany, z odtworzonymi kilkunastoma alejkami parkowymi, małą architekturą drewnianą, wyposażony w oświetlenie.

Zespół pałacowo –parkowy utrzymany w dobrym stanie, stanowi własność prywatną.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY II, z 2 połowy XIX w. Zespół stanowi część założenia, w skład którego wchodzi: zespół pałacowo-parkowy, zespół folwarczny oraz kolonia mieszkalna. W rejestrze zabytków ujęto: budynek wozowni z 1896 r., stajnię z 1890-1900, oborę z 1896 r., trzy stodoły, spichlerz z 1 poł. XIX w., budynek mieszkalny z 1910 r. przy ul. Chocieszewickiej nr 1. Zespół rozlokowany wzdłuż dwóch osi: w kierunku wschód-zachód dzieląca symetrycznie kolonię mieszkalną, wydzielającą dwa podwórza folwarczne, zakończone zespołem pałacowo parkowym; w kierunku północ-południe oddzielająca część pałacowo-folwarczną od zabudowy mieszkalnej - kolonii czworaków. Kolonia usytuowana symetrycznie wzdłuż ulicy Chocieszewickiej. Parterowa z mieszkalnym poddaszem, murowana z cegły, nieotynkowana nakryta niskimi dachami dwuspadowymi, prezentuje typ wielorodzinnych budynków mieszkalnych charakterystycznych dla budownictwa folwarcznego przełomu XIX/XX w. Odmienny charakter ma budynek mieszkalny, pierwotnie użytkowany jako kuźnia i dom kowala, stojący szczytem do ulicy, zdobiony herbem właściciela majątku, jednokondygnacyjny z użytkowym poddaszem, nakryty dachem mansardowym krytym dachówką. Od strony północnej nad wejściem głównym znajduje się herb, a powyżej w połaci dachowej facjatka o cechach barokowych, z owalnym oknem, ujęta w woluty i zwieńczona frontonem. Zespół folwarczny składa się dwóch podwórz gospodarczych – północnego i południowego, oba założone na rzutach prostokąta, z dominującą bryłą gorzelni na podwórzu północnym i spichlerzem na podwórzu południowym. Ściany obu podwórz wyznaczają jednokondygnacyjne budynki gospodarcze z 2 poł. XIX w., wyjątek stanowi trójkondygnacyjny spichlerz datowany na 1 poł. XIX w. Budynki wykonane z cegły bądź kamienia polnego (budynek stajni, ob. magazynu, na planie wydłużonego prostokąta, nakryty niskim dachem dwuspadowym pokrytym papą), nieotynkowane, posadowione na kamiennej podmurówce, w partii poddasza rozczłonkowane lizenami. Otwory okienne i drzwiowe zamknięte odcinkiem łuku. Na terenie podwórza południowego, zamykając jego północną pierzeję, dominuje trójkondygnacyjna, z poddaszem, na kamiennym cokole, podpiwniczona bryła spichlerza, wzniesiona na planie prostokąta. Ceglane elewacje budynku artykułowane płycinami, w których na osiach umieszczone są otwory okienne w formie bifo- lub triforium w partii poddasza. Na osi budynku usytuowany przejazd w formie przelotowej bramy ujętej po boku uskokowymi szkarpami. Nakryty dachem płaskim dwuspadowym. Obecnie własność prywatna. Od strony południowej, wschodniej i zachodniej ścian podwórza znajdują się murowane

stodoły, wzniesione na planie wydłużonych prostokątów, jednokondygnacyjne, nakryte dachami dwuspadowymi, budynki po adaptacji nie pełnią pierwotnej funkcji. Jedna wymaga prac remontowych. Stanowią własność prywatną. W północno-wschodnim skraju podwórza usytuowana obora z 1896 r. (data na elewacji), murowana z cegły, jednokondygnacyjna z poddaszem, nakryta niskim dachem dwuspadowym. Wzniesiona na planie wydłużonego prostokąta. Elewacje podzielone gzymsem kordonowym, zakończone ząbkowym. Na zachodniej ścianie podwórza, kalenicą do ul. St. Nadstawek, usytuowana jest wozownia z 1896 r., murowana z cegły, częściowo podpiwniczona, jednokondygnacyjna z użytkowym poddaszem, niski dach dwuspadowy kryty papą, wzniesiona na planie wydłużonego prostokąta. Budynki, oprócz spichlerza i stodół, należą do Stadniny Koni Pępowo Sp. z o.o. z siedzibą w Gogolewie. W części parkowej znajduje się budynek stajni i ujeżdżalni z 1898 r., nakryty dachem mansardowym – obecnie pełniący funkcje: sali weselnej, baru, restauracji i pomieszczeń klubowych, hotelowych oraz sali konferencyjnej, które należą do właściciela zespołu pałacowo - parkowego.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY I, z 2 poł. XIX w., usytuowany przy ul. Powstańców Wielkopolskich. Założony na planie prostokąta, którego trzy ściany tworzą budynki gospodarcze i budynek mieszkalny. Oś kompozycji, będąca jednocześnie osią symetrii o kierunku północ-południe, zamyka od strony południowej bryła budynku mieszkalnego z 1911 r. Budynek murowany z cegły, dla sześciu rodzin, parterowy z poddaszem, nakryty dachem mansardowym. Zbudowany na planie prostokąta, z płytkimi ryzalitami pośrodku elewacji północnej i południowej. Elewacje tynkowane; pośrodku w każdej połaci dachowej wystawki zakończone trójkątnymi prostymi szczytami. Po obu stronach osi, usytuowane doń równolegle, znajdują się dwa budynki stajni. Budynek nowszy, powojenny oraz starszy z 1889 r., murowany z cegły i kamienia, jednokondygnacyjny z poddaszem, nakryty niskim dachem dwuspadowym, kryty papą. Wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, elewacje w dolnej kondygnacji licowane kamieniem, z ceglanyimi obramieniami otworów okiennych. Ściany poddasza także ceglane, podzielone lizenami, otworami okiennymi zamkniętymi odcinkowo i otworami wentylacyjnymi w formie krzyży. Zespół otoczony ceglany murem. Zachowany w dobrym stanie.

SKORASZEWICE

Miejscowość wymieniana w źródłach od 1310 r. jako Kuraszowice, natomiast nazwa Skoraszewice pojawia się po raz pierwszy w 1315 r.

Pierwszymi właścicielami wsi była rodzina Awdańców, a potem Skoraszewskich. W końcu XVI w. stanowiła współwłasność Skoraszewskich, Węsierskich i Domarackich. W 1639 r. jako właściciel wymieniany Melchior Konarzewski, a w 2 poł. XVII w. Adam Konarzewski. Po Konarzewskich właścicielem był Ignacy Bniński, starosta średzki, który w 1796 r. sprzedał Skoraszewice, Krzekotowice i Gembice Aleksandrowi Bojanowskiemu h. Junosza. Wieś należała do Bojanowskich do I poł. XIX w., następnie do Antoniego Węsierskiego, zięcia Kaliksta Bojanowskiego, którego córka Elżbieta, po mężu Gorzeńska, sprzedała dobra skoraszewickie Walentemu Modlibowskiemu z Czachorowa. Następnie dobra sprzedano Janowi Sypniewskiemu h. Odrowąż. Od 1905 r. Skoraszewice należały do jego syna Bernarda Sypniewskiego, który był ostatnim przedwojennym właścicielem. Po II wojnie światowej dobra przejął i rozparcelował Skarb Państwa Polskiego.

Założenie dworskie znajduje się w centrum wsi, składa się z części rezydencjonalnej i zespołu folwarcznego. Zespół rezydencjonalny zajmuje część południowo-zachodnią.

Klasykistyczny dwór - obecne północne skrzydło pałacu - wzniesiony w 1835 r. dla Kaliksta Bojanowskiego. Budynek murowany, dwukondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym. Wzniesiony na rzucie prostokąta, z sienią na osi. Elewacje tynkowane o boniowanych narożach; na osi elewacji północnej i południowej zdwojone pilastry podtrzymujące frontony. Okna w opaskach z uszakami. Pałac o cechach barkowych i klasycystycznych, wzniesiony ok. 1908 r. na południe od starego dworu przez architekta Rogera Sławskiego dla Bernarda Sypniewskiego. Usytuowany równolegle do starego dworu i połączony z nim po 1913 r. łącznikiem od wschodu i murem od zachodu. Częściowo podpiwniczony, jednokondygnacyjny z użytkowym poddaszem, nakryty dachem mansardowym z lukarnami, wywyższonym w części środkowej. Na osi budynku hall z klatką schodową. Elewacje tynkowane; fasada z wgłębny portykiem kolumnowym na osi, zrytmizowana doryckimi pilastrami i kolumnami.

Park krajobrazowy, z pierwszej połowy XIX w., obecnie o powierzchni ok. 5,5 ha. W jego północnej części usytuowane budynki rezydencjonalne. Główny wjazd z zachowaną bramą prowadzi od wschodu. Naprzeciwko niej, po drugiej stronie drogi usytuowana kapliczka. Drzewostan parku zróżnicowany, w tym okazy pomnikowe (jesiony wyniosłe, dęby szypułkowe, platan klonolistny), przetrzebiony, układ kompozycyjny nieczytelny, park zaniedbany, wymaga rewitalizacji. Przy wschodniej granicy parku znajduje się dawny dom ogrodnika

z początku XX w., murowany z cegły i muru pruskiego, jednokondygnacyjny z poddaszem, nakryty dachem naczółkowym. Park ogrodzony.

Budynki przez lata nieużytkowane wymagają remontu. Pałac z wyremontowanym dachem i nowym pokryciem z dachówki ceramicznej. Zespół jest własnością prywatną.

We wschodniej części, przy wejściu do parku znajduje się niewielki pawilon ogrodowy (dawna kaplica?) z 1 poł. XIX w. Murowany, w stylu klasycystycznym, parterowy, na rzucie zbliżonym do kwadratu. Zabudowana jedna, tylna ściana, pozostałe otwarte, od frontu cztery kolumny toskańskie – po dwie w narożach, podtrzymujące dach, poprzedzone schodami. Dach czterospadowy z latarnią, kryty dachówką ceramiczną. Obecnie jest to Pomnik poświęcony ofiarom I i II wojny światowej oraz wojny polsko-bolszewickiej, poddany renowacji w 2018 r.

BUDOWNICTWO MIESZKALNE

PĘPOWO

DOM mieszkalny, później poczta, ob. Urząd Gminy, ul. St. Nadstawek 6. Budynek wolnostojący, usytuowany kalenicowo wzdłuż drogi, poprzedzony podjazdem oraz trawnikiem i od strony południowej budynku parkingiem, a od strony zachodniej z dobudowanym nowym budynkiem urzędu. Budynek wzniesiony w 1 poł. XIX wieku w stylu neogotyckim. Ściany murowane z czerwonej cegły ceramicznej, nieotynkowane z wyjątkiem tynkowanych elementów detalu architektonicznego tj. blend i cokółu. Ściany posadowione na cokole z kamienia łamanego. Zewnętrzne ściany szczytowe artykułowane wąskimi, płytkami blendami oraz arkadowym fryzem podszczytowym. Ścianę frontową organizuje gzyms koronujący z rzędem dekoracyjnie potraktowanych okienek poddasza tworzących ażurowy wzór oraz płyciny podokienne przyziemia, wąskie blendy. Budynek założony na rzucie prostokąta, parterowy z użytkowym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym z lekkim trójkątnym wybrzuszeniem połaci dachu mieszczącym pseudowystawkę z oculusem, pokryty dachówką ceramiczną. Otwory zamknięte łukiem ostrym. Obiekt dobrze utrzymany. Własność Gminy Pępowo.

DOM mieszkalny przy ul. St. Nadstawek 7, wzniesiony w 1 poł. XIX wieku w stylu neogotyckim. Budynek wolnostojący, usytuowany kalenicowo wzdłuż drogi. Założony na rzucie prostokąta z przelotową sienią na osi. Bryła zwarta, niepodpiwniczona, jednokondygnacyjna z użytkowym poddaszem, nakryta dachem dwuspadowym pokrytym dachówką ceramiczną. Ściany murowane

z cegły ceramicznej, z dekoracją architektoniczną, pierwotnie były pozostawione w cegle z otynkowanymi fragmentami elewacji (dekoracyjne blendy). Obecnie zbliżone do pierwotnych są elewacje szczytowe oraz południowa połowa fasady. Północna część fasady i przyziemie elewacji tylnej otynkowane. W części tej wymieniono też stolarkę drzwiową oraz okienną na współczesną, zmieniając kształt otworów okiennych na prostokątne. Również w części południowej wymieniono okna na współczesne zachowując oryginalne otwory zamknięte łukiem ostrym. Obecnie przeznaczony na mieszkania komunalne. Obiekt remontowany w miarę potrzeb. Własność Gminy Pępowo.

LUDOWE DREWNIANE BUDOWNICTWO PRZEMYSŁOWE

WIATRAK koźlak w Pępowie, zbudowany w 1754 r. Główne elementy konstrukcji nośnej - koziół, słup, mącznica oraz wał napędowy z kołem palecznym pochodzą z wiatraka z Kobylina. W latach 1901-1976 wiatrak stał w Magdalenkach koło Pępowa. Do Magdalenek sprowadził go Stanisław Kostka Krzyżoszczak. Do czasu translokacji stanowił własność rodziny Krzyżoszczaków. Wiatrak pracował do początku lat 60. XX w., później pełnił funkcję magazynu. W latach 1977–1979 wiatrak przeniesiono do Pępowa i ustawiono przy drodze do Kobylina. Wówczas też przeprowadzono jego remont. Upływ czasu spowodował, iż był zagrożony katastrofą budowlaną. W 2019 r. przystąpiono do remontu kapitalnego, który objął wymianę mącznicy i fragmentu sztembra, impregnację wewnątrz, wymianę zewnętrznego szalunku ścian i pokrycia dachu wiatraka wraz z malowaniem impregnacyjnym zewnętrznym, odtworzenie śmigieł i schodów z zadaszeniem, wymianę skorodowanych elementów drewnianych (słupy, rygle, nadbitki, zastrzał). Zagospodarowano również też teren wokół wiatraka - elementy małej architektury, nasadzenia zieleni, utwardzenie nawierzchni, montaż monitoringu i oświetlenia. Zagospodarowany teren gmina przeznaczyła na stanicę rowerową z wiatą rekreacyjną. Stanicę nazwano „Skrzydlaty zakątek”, a wiatrak - „Franciszek”.

Budowla dwukondygnacyjna wspierająca się na drewnianym koźle, na rzucie zbliżonym do kwadratu. Na wysokości pierwszej kondygnacji drzwi wejściowe poprzedzone schodami drewnianymi i gankiem. Całość nakrywa dach dwuspadowy, ze ściętym szczytem od strony ściany wietrznej. Ściany konstrukcji ramowej szalowane deskami. Dach krokwiowy kryty gontem, ściana wietrzna również kryta gontem. W ścianie wietrznej, na głowicy wału napędowego zamocowane dwa śmigła. Komunikacja między kondygnacjami rozwiązana za pomocą drewnianych, jednobiegowych schodów wewnętrznych. Stan bardzo

dobry. Własność Gminy Pępowo.

10. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

Istotnym zagrożeniem dla elementów dziedzictwa materialnego są katastrofy naturalne, np. pożary, powódzie, wichury, które zwłaszcza w sytuacji złego zabezpieczenia zabytku mogą doprowadzić do fizycznej destrukcji obiektu.

Dużym zagrożeniem, mogącym ostatecznie spowodować całkowite zniszczenie zabytku, jest notoryczne zaniedbywanie bieżących napraw i zaniechanie koniecznych remontów, zwłaszcza obiektów znajdujących się w złym stanie technicznym. Powolne, ale długotrwałe pogarszanie się stanu technicznego zabytku prowadzi w nieunikniony sposób do destrukcji substancji zabytkowej i trwałej utraty części lub całości wartości bazowych. Przyczyną utraty wartości zabytków bywają też niefachowo prowadzone prace remontowe, adaptacyjne lub rewitalizacyjne. Czasami zabytkowe budynki, choć widać, że poddane zostały pracom remontowym, są zadbane i w dobrym stanie technicznym, jednak w trakcie prac uległy znacznym przekształceniom negatywnie wpływającym na autentyczność obiektu i posiadane wartości. Zmiany te dotyczyć mogą wielu różnorodnych aspektów, np. zubożenie wystroju architektonicznego, zmiany formy i materiału stolarki okiennej i drzwiowej, zmiany pokrycia dachu, zmiany faktury i kolorystyki tynków elewacji. Ingerencje mogą dotyczyć również bryły budynku, np. poprzez zmianę formy dachu, rozbudowy, nadbudowy itp.

W przypadku historycznych struktur przestrzennych (zespoły budowlane, układy ruralistyczne) największe zagrożenia niosą zmiany związane z rozwojem wsi. Działania inwestycyjne, w wyniku których następują zmiany historycznie ukształtowanych kompozycji, m.in. rozplanowanie placów, przebieg ulic, linie zabudowy, komponowane układy zieleni, przekształcenia brył i gabarytów budynków, a także wprowadzanie w zabytkowy układ przestrzenny nowej, dysharmonijnej zabudowy powodują niekiedy nieodwracalne zmiany i całkowitą utratę wartości tych układów.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły dworskie, pałacowe i folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową rezydencjonalną i folwarczną, niewielka możliwość ich wykorzystania spowodowała opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów i ich likwidację.

Do najczęstszych przyczyn zniszczeń założeń ogrodowych zaliczyć

należy podziały własnościowe w obrębie założenia parkowego, wadliwą gospodarkę oraz wady realizacyjne. Ważne jest, aby całość zabytkowego obszaru pozostawała możliwie w ręku jednego użytkownika, bez dzielenia całości terenu na kilka części i bez wprowadzania kilku użytkowników o różnych, sprzecznych programach użytkowania w obrębie chronionego parku. Największe zniszczenia powodują nieodpowiednie zmiany rodzaju użytkowania parku. Najgorsze są niszczące formy eksploatacji i użytkowania mające charakter rabunkowy, jak np. wykorzystywanie parku jako terenu pastwiskowego, składowiskowego lub miejsca wyrębu w celu pozyskiwania drewna. Niekorzystne jest także wprowadzanie nowych elementów, sprzecznym z charakterystycznym układem zabytkowym parku, wśród których do najczęściej spotykanych zaliczyć można niewłaściwie lokalizowane i zakładane boiska sportowe, parkingi, ujęcia wody, współczesną zabudowę mieszkaniową (jak w części północno-wschodniej parku), itp. W zabytkowych parkach przyczyną degradacji wartości mogą być też zmiany kompozycyjne, np. nowe rozplanowanie ciągów komunikacyjnych lub niedostosowane do charakteru parku elementy małej architektury, a także nowe, wykonane z nieodpowiednich materiałów nawierzchnie dróg i alejek.

Wadami sprzyjającymi powstawaniu zniszczeń są również nieprawidłowości w zakresie materiału roślinnego. Są to przeważnie niezgodności z miejscowymi warunkami glebowymi, wodnymi lub klimatycznymi, zwłaszcza w przypadku zastosowania form roślinnych introdukowanych. Prowadzi to do powstawania ubytków w kompozycji ogrodowej, a wynika zazwyczaj z niedostatecznej znajomości samych roślin i ich wymagań.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymienia również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami”.

Najważniejszym jednak elementem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

11. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

11.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Zgodnie z art. 22, ust. 5 cyt. ustawy w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gmina Pępowo wykonała karty adresowe zabytków nieruchomych w styczniu 2011 r. Gminna ewidencja zabytków gminy Pępowo przyjęta została Zarządzeniem Nr 42/2012 Wójta Gminy Pępowo z dnia 19 listopada 2012 r. Zarządzeniem Nr 29/2020 Wójta Gminy Pępowo z dnia 20 kwietnia 2020 r. do gminnej ewidencji zabytków włączono kartę stanowiska archeologicznego – grodziska stożkowatego z okresu późnego średniowiecza w Pępowie; st. 1, ob. AZP 66/29/1.

Ponieważ gminna ewidencja zabytków przyjęta ww. zarządzeniem nie uwzględniła wszystkich obiektów wymaganych prawem, jak również wszystkich kart adresowych wykonanych w 2011 r., w roku 2022 r. wykonana zostanie weryfikacja i uzupełnienie kart adresowych gminnej ewidencji zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującymi przepisami, tj. ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem oraz wzorem zamieszczonym w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 października 2019 r., zmieniającym cyt. wyżej Rozporządzenie. Po zakończeniu procedury określonej w ww. Rozporządzeniu, gminna ewidencja zabytków, po weryfikacji i uzupełnieniu, zostanie przyjęta odpowiednim zarządzeniem Wójta Gminy Pępowo.

Gminna ewidencja zabytków nieruchomych będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomych obiektów, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe – w porozumieniu z konserwatorem zabytków,

- uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony - w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomych o nowe obiekty, po otrzymaniu zawiadomienia konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zgodnie z w/w Rozporządzeniem, do końca 2022 r. zostanie wykonana gminna ewidencja zabytków archeologicznych, obejmująca karty stanowisk archeologicznych. Ewidencja ta będzie uzupełniana i weryfikowana poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

11.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków i „Programu opieki nad zabytkami gminy Pępowo na lata 2022-2025” oraz sprawozdań z jego realizacji na stronie internetowej Urzędu Gminy,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- opracowanie systemu informacji wizualnej w postaci ujednoczonych tablic zawierających krótką informację na temat historii obiektu,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,
- organizacja i udział w imprezach – koncertach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- organizacja i wsparcie konkursów oraz wystaw związanych

z dziedzictwem kulturowym,

- popularyzacja dobrych przykładów rewaloryzacji obiektów zabytkowych na terenie gminy,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny,
- propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami, współdziałanie i współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków.

11.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych (prezentacja na stronie internetowej Gminy obiektów nieużytkowanych wraz z informacją na temat źródeł finansowania i preferencji finansowych),
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy Pępowo; zasady udzielania i rozliczania dotacji określone zostały w Uchwale Nr VI/30/2011 Rady Gminy Pępowo z dnia 21 marca 2011 r. ze zmianami wprowadzonymi Uchwałą Nr XXII/140/2013 z dnia 21 marca 2013 r.,
- określenie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach nie będących własnością Gminy Pępowo, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- planowane jest coroczne wydzielanie określonych kwot na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach nie będących własnością Gminy Pępowo,
- stworzenie samorządowego systemu preferencji finansowych dla właścicieli obiektów zabytkowych, np. zwolnienia z podatku od nieruchomości warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,
- zachęcanie prywatnych właścicieli do uporządkowania przestrzeni

ogrodowej wokół zabytkowych budynków,

- kontynuacja działań zwiększających atrakcyjność przestrzeni wiejskiej, (nowe nawierzchnie, kompozycje roślinne, nowe nasadzenia drzew i krzewów, ławki, oświetlenie),
- renowacja obiektów będących własnością Gminy; obiektami zabytkowymi wpisanymi do rejestru zabytków, stanowiącymi własność Gminy są: wiatrak koźlak, domy przy ul. St. Nadstawek nr 6 i 7 w Pępowie oraz spichlerz folwarczny w Krzekotowicach. Budynek w Pępowie zachowane w dobrym stanie, wiatrak po kapitalnym remoncie w bardzo dobrym stanie. Gmina zakłada wydzielenie określonych kwot na ich coroczne utrzymanie, tak w zakresie estetyki jak i technicznych potrzeb obiektów. Zakres prac uwarunkowany będzie każdorazowo konstruowanym corocznie budżetem, który określi wielkość środków finansowych przeznaczonych na ten cel. Spichlerz w Krzekotowicach, zachowany w złym stanie, przeznaczony został do sprzedaży. Do czasu sprzedaży prowadzone będą podstawowe prace zabezpieczające obiekt przed dalszym niszczeniem.

11.4. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- wspieranie inicjatyw związanych z obsługą ruchu turystycznego,
- promocja szkolnictwa zawodowego w zakresie konserwacji zabytków i zawodów zanikających, np. garncarstwo, rymarstwo, snycerstwo, kowalstwo, ludwisarstwo, introligatorstwo; zamieszczanie informacji na stronie internetowej Gminy o szkoleniach organizowanych przez ochotnicze hufce pracy, udział młodzieży w warsztatach etnograficznych organizowanych m.in. przez skanseny i urzędy pracy w ramach projektu „Ginące zawody pomysłem na przyszłość”,
- współpraca z urzędami pracy w zakresie szkolenia osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną i tzw. „ginącymi zawodami”.

11.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Do działań z zakresu opieki nad zabytkami należy również wytyczanie i utrzymywanie szlaków turystycznych, które stanowią jedną z form promocji

dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Elementy dziedzictwa kulturowego osadzone w naturalnym otoczeniu stają się coraz istotniejszą składową oferty turystycznej. Obiekty dziedzictwa podnoszą przede wszystkim atrakcyjność turystyczną i zwiększają konkurencyjność miejscowości w staraniach o przyjeźdźnych. Istotą tworzenia wszelkich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, kajakowych, nordic walking, itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością miejsc i obiektów, przez które przebiega, bowiem w świecie współczesnej cywilizacji i wysokiej techniki poszukujemy naturalnej przyrody, bogactwa lasów, kryształowego powietrza i czystej wody. W pełnym napięciu życia poszukujemy „miłych wspomnień z dzieciństwa”, ojczystego krajobrazu, w którym odnajdujemy harmonię pól, a w nich, wiejskie dwory, kościoły, chałupy, wiejskie przydrożne kapliczki. Jednocześnie pobyt na wsi uczy szacunku do przyrody i dbania o nią, pokazuje jak ważna jest bioróżnorodność i zachowanie krajobrazu przyrodniczego. Również powrót do korzeni, poznanie dziedzictwa przodków staje się jedną z potrzeb, która może być zrealizowana także dzięki turystyce i jej części składowych.

Walory przyrodniczo-krajobrazowe Gminy Pępowo z licznymi terenami leśnymi i szczególnie cennymi rezerwatami przyrody „Pępowo” i „Czerwona Róża”, wykorzystywane sportowo-rekreacyjnie zbiorniki wodne, stacja rowerowa „Skrzydlaty zakątek”, brak uciążliwego przemysłu, cenne obiekty architektoniczne o bogatym przekroju stylów utrwalonych w budowlach rezydencjonalnych i sakralnych, zanikające już w pejzażu wiejskim przemysłowe budownictwo drewniane – zrewitalizowany wiatrak „Franciszek” w Pępowie, ślady wielokulturowości, znane postaci i wydarzenia historyczne oraz miejsca pamięci z nimi związane, cykliczne imprezy sportowe, tradycja hodowli koni i imprezy ją promujące, działalność Stowarzyszenia „Ziołowieś”, produkty lokalne, stanowią o jej atrakcyjności turystycznej i poznawczej. Tutaj, z dala od zgiełku modnych wypoczynkowych miejscowości, można przeżyć przygodę podróżnika wędrującego w głąb przeszłości i odkrywającego historyczne dziedzictwo. Zrealizować się tu mogą pasje poznawcze historyków, pasjonatów, turystów, dla których miejscowość, jej historia, lokalny koloryt tworzony przez miejscowe społeczności, jest czymś ważnym.

Gmina jest też integralnie powiązana z gminami sąsiednimi. Ma to ogromne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania tak gospodarki, jak i wszelkich przejawów społecznej aktywności mieszkańców gminy, a współpraca

w ramach Lokalnej Grupy Działania „Gościinna Wielkopolska” przynosi wymierne korzyści - współfinansując m.in. promocję dziedzictwa kulturowego oraz rozwój turystyki i rekreacji, utworzenie szlaków turystycznych, zagospodarowanie przestrzeni publicznej w centrum Pępowa, rozwój produkcji ekologicznych wyrobów regionalnych oraz przedsiębiorczości.

Przez teren gminy przebiegają szlaki turystyczne, stanowiące formę związku między gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych.. Szlaki te, tworzące system o dużym ładunku dydaktycznym, wiodą do najciekawszych pod względem historycznym i przyrodniczym miejscowości, z uwzględnieniem obiektów zabytkowych wymienionych w poprzednich rozdziałach, np.:

- *ZIEMIAŃSKI SZLAK ROWEROWY*, zielony, dł. 245 km, rozpoczynający się w Poznaniu w kierunku południowej części województwa wielkopolskiego. Nazwa szlaku nawiązuje do licznych dworów ziemiańskich, które można zobaczyć na jego trasie, m.in.: pałac Mycielskich w Pępowie, czy pałac w Gębicach. Na terenie powiatu gostyńskiego jego długość wynosi 40 km. Wiedzie przez Kunowo, Skowronki, Ostrowo, Bogusławki, Gostyń, Grabonóg, Bodzewo, Ziółkowo, Domachowo, Ludwinowo, Gębice, Pępowo i dalej do Kobylina.
- *SZLAK BURSZTYNOWY*, stanowiący odcinek długodystansowej Europejskiej Trasy Rowerowej R9 EUROVELO, biegnie od Gdańska nad Bałtykiem w Polsce przez Czechy do Austrii, dalej do Słowenii i kończy się w Puli nad Adriatykiem w Chorwacji. Linia nr 9 łącząca Poznań z Wrocławiem wiedzie przez powiat Gostyński i liczy ok. 40 km. Trasa częściowo pokrywa się z Ziemiańskim Szlakiem Rowerowym, na terenie gminy Pępowo przebiega przez: Skoraszewice – Gębice – Pępowo.
- *WIELKOPOLSKA PODKOWA*, szlak konny tworzący pętlę. Długość szlaku wynosi 125 km, przebiega przez siedem gmin w południowej Wielkopolsce. Znajduje się na nim wiele miejsc związanych z konnymi tradycjami regionu. Podzielono go na 5 odcinków, z których jeden – 20 kilometrowy przebiega m.in. przez teren gminy Pępowo i nosi nazwę „Szlak górskiej ścieżki”. Osobliwością tego fragmentu jest krajobraz przypominający beskidzkie ostępy. Wędrówka szlakiem rozpoczyna się w Rokosowie, dalej prowadzi w stronę Pudliszek, przez Żychlewo, Wymysłowo, Posadowo i kończy się w Ludwinowie.

- *SZLAK WIELKOPOLSKICH LEGEND* – trasa południowa, obejmuje miejscowości: Gostyń – Borek- Koźmin Wielkopolski – Krotoszyn – Sulmierzyce – Zduny – Kobylin – Pępowo (Legenda o kamieniu św. Jadwigi) – Krobia – Gostyń.
- *WIELKOPOLSKI SZLAK WIATRACZNY*. Wytyczono dwie jego trasy: szlak rydzynski dł. 116 km i szlak kościański dł. 73 km. TRASA II – Szlak Kościański obejmuje wiatraki w miejscowościach: Kościan – Racot – Jerka – Krzywiń – Łagowo – Grabonóg – na 47 km trasy jest Pępowo – Miejska Górka – Sarnowa – Izbice.

Przez teren gminy wiodą też edukacyjne szlaki rowerowe i ścieżki turystyczne. Trasy wiodą do rezerwatów przyrody, miejscowości związanych z wydarzeniami historycznymi gminy czy jej bohaterskimi mieszkańcami, opatrzone stosownymi tabliczkami informacyjnymi. Są to np. trasy:

- ❖ *SZLAK WIATRAKA FRANCISZKA*, dł. 26 km, trasa wiedzie przez miejscowości: Ludwinowo – leśnictwo Siedlec – Babkowice – Pępowo – Czeluścin – Rębichów – Smolice – Długotęka.
- ❖ *POWSTAŃCZYM SZLAKIEM*, dł. 12 km, obejmuje miejscowości: Skoraszewice - kapliczka Pępowo - Gębice - Skoraszewice – Pępowo
- ❖ *SZLAK BOHATERÓW II WOJNY ŚWIATOWEJ*, dł. 25 km, trasa: Pępowo– Czeluścin – Czeluścinek - Magdalenki - Krzekotowice – Gębice - Kościuszkowo – Siedlec – Babkowice – Pępowo.
- ❖ *SZLAK MICKIEWICZOWSKI*, dł. 15 km, wiedzie przez: Gębice - Pępowo - Krzekotowice - Wilkonice - Skoraszewice - Gębice – Pępowo.

Jakość dotychczasowej oferty turystycznej może podnieść kolejny produkt np. tematyczny szlak kulturowy, dla którego utworzenia są szczególnie atrakcyjne wszelkie produkty regionalne związane z gastronomią, znane rody i miejscowości z nimi związane czy wydarzenia historyczne, np. można by utworzyć *szlak Jędrzeja Dalekiego*, który obejmowałby miejscowości jego pobytu. Tereny leśne i cenne przyrodniczo zachęcają do utworzenia tras nordic walking, narciarstwa biegowego czy ścieżki dydaktycznej, jako źródła wiedzy związanej z występującymi tutaj okazami chronionej flory i fauny, zaprezentowanymi np. na fotogramach, ewentualnie punktów obserwacji ornitologicznych, jako dobry przykład realizacji idei tzw. birdwatchingu i turystyki fotograficznej, walkingtours – spacerowe wycieczki piesze indywidualne i zorganizowane, wildlifewatching – podglądanie świata przyrody.

Z uwagi na charakterystyczne w krajobrazie kulturowym gminy wyróżniki:

kapliczki, figury i krzyże przydrożne (opisane przez księdza Henryka Szwarca), mocno splecione z polską kulturą i obyczajowością, świadczące nie tylko o religijności mieszkańców tego terenu, ale i o bogactwie tutejszej kultury ludowej, wskazane byłoby utworzenie specjalnej ścieżki dydaktycznej, jako źródła wiedzy związanej z różnymi formami architektonicznymi i historią powstania tych niewielkich budowli kultowych, ewentualnie włączenie w już istniejące szlaki.

Gmina mogłaby także wykorzystać współczesną formę odkrywania i popularyzowania dziedzictwa kulturowego, jaką jest questing, czyli zwiedzanie z elementami gier terenowych, wyprawami odkrywców, warsztatami edukacji regionalnej i aktywnego wypoczynku. Ta atrakcyjna forma zwiedzania, niewymagająca inwestycji infrastrukturalnych – trasa zwiedzania nieoznaczona w terenie - łączy we współczesnej turystyce rozrywkę, zabawę z edukacją, emocje. Tematyka szlaków questingowych dotyczy lokalnego dziedzictwa kulturowego, obiektów i miejsc mniej znanych, jednak z unikatową historią, co jest szansą dla małych miejscowości. Questing pozwala odkryć na nowo miejsca związane z lokalnym dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym, zaktywizować lokalną społeczność poczynając od młodzieży szkolnej po seniorów, a także promować miejscowość, np. uwzględniając fakt pobytu znanych ludzi – Ignacego Paderewskiego czy Adama Mickiewicza, któremu już zadedykowano Szlak mickiewiczowski, czy też osób współcześnie zasłużonych dla gminy - poeci, regionaliści itd.

To tylko niektóre z możliwości wypromowania tych terenów, które pozwoliłyby wzbogacić ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy, gdyż jej perspektywy rozwojowe wiążą się również z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych.

Agroturystyka – to forma wypoczynku odbywającego się na terenach wiejskich o charakterze rolniczym, oparta o bazę noclegową i aktywności rekreacyjne związane z gospodarstwem rolnym lub równoważnym i jego otoczeniem przyrodniczym, produkcyjnym i usługowym. W Polsce rozwija się niezwykle dynamicznie ten rodzaj turystyki wiejskiej, wykorzystującej naturalne walory dziedzictwa kulturowego i różnorodności przyrodniczej, a obiekty kultury materialnej wsi, do niedawna tracone bezpowrotnie, dzisiaj odżywają na nowo. Starym domom, karczmom, kuźniom, często będącym przykładem unikatowej sztuki budowlanej, nadaje się nowe przeznaczenie – służą turystom.

Rozwój na terenie gminy agroturystyki, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne, a jej realizację znajdziemy w miejscowościach: Pępowo, Babkowice czy Ludwinowo - to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

Przy pomocy organizacji pozarządowych i LGD „Gościnną Wielkopolska”, w porozumieniu z właścicielami nieruchomości i konserwatorem zabytków, wskazane byłoby wykonanie tablic informacyjnych i umieszczenie ich przy najcenniejszych obiektach zabytkowych w gminie.

12. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądaných zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Pępowo wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Gminy (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Gminy,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

13. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł

zewnętrznych,

- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

14. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

System finansowania zabytków został określony w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71–83a), jej podstawowym wyróżnikiem jest rozdzielenie pojęcia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do ochrony zabytków odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej, natomiast opieka nad zabytkami polegająca na utrzymaniu ich we właściwym stanie technicznym należy do właścicieli i użytkowników zabytków. Tak więc to na właścicielu spoczywa obowiązek właściwego zabezpieczenia i utrzymania obiektu zabytkowego oraz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.

Biorąc pod uwagę specyfikę prac remontowych i konserwatorskich przy zabytkach, finansowanie opieki nad zabytkami zostało wpisane w ogólny system finansów publicznych. Dzięki temu właściciel lub posiadacz zabytku, tzn. osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytków jako „sprawująca opiekę nad zabytkiem” może ubiegać się o przyznanie dotacji celowej z budżetu państwa. Dodatkowo w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacje przy zabytku wpisanym do rejestru mogą być udzielane przez organy stanowiące gmin, powiatów lub samorządów województw.

Sposób i zakres udzielanych dotacji został szczegółowo opisany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Do najważniejszych

zapisów należy określić, na jakie prace można uzyskać wsparcie finansowe.

I tak dotacja może obejmować nakłady konieczne na (art. 77):

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7–15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71-83a). Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674 ze zm.).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów. Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Witryna internetowa: <https://www.gov.pl/web/kultura>

2. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Witryna internetowa: <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny>

3. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. W ramach środków finansowych pozostających w dyspozycji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków można ubiegać się o dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Wniosek ten wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określonych w pozwoleniu wydanym przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Witryna internetowa: <http://www.poznan.wuoz.gov.pl>

4. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

Dotacje udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego - ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Z budżetu Województwa Wielkopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace lub roboty przy zabytku dostępnym publicznie, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe. Dotacja może zostać udzielona do 70% ogółu nakładów na prace lub roboty. W uzasadnionych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową lub gdy wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, a także w sytuacji, gdy konieczne jest niezwłoczne podjęcie prac lub robót, może być udzielona dotacja do 100 % nakładów.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

5. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody. Pomocą finansową mogą być objęte działania konserwatorskie i adaptacyjne polegające na:

- 1) pracach pielęgnacyjnych drzew i krzewów,
- 2) usuwaniu drzew i krzewów (w tym samosiewów), po uzyskaniu stosownego zezwolenia,

- 3) przygotowaniu gruntu pod nasadzenia,
- 4) zakupie sadzonek roślin wieloletnich i ich nasadzenia,
- 5) wykonaniu trawników,
- 6) czyszczeniu lub modernizacji zbiorników wodnych i cieków,
- 7) pracach związanych z budową lub modernizacją ciągów komunikacyjnych (alejek), obiektów małej architektury (wyłącznie: ławki, kosze na śmieci, tablice edukacyjne),
- 8) zakupie, montażu i instalacji oświetlenia parkowego.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

6. Powiatu Gostyńskiego

Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie powiatu gostyńskiego określone zostały w Uchwale Nr XLIV/304/18 Rady Powiatu Gostyńskiego z dnia 18 października 2018 r.

Witryna internetowa: <http://www.powiat.gostyn.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z funduszy europejskich, m.in. z zaplanowanych na lata 2021-2027, *Programu Infrastruktura i Środowisko, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Wielkopolskiego oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.*

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.